

Levegőminőségi elemzések és terjedésszámítás a Meteorológiai Szolgálatnál

Homolya Emese

Modellezési Osztály
Országos Meteorológiai Szolgálat

Tematika

- A légszennyezésről általában
- A levegőminőség kiértékelése
- A levegőminőségi modellek: típusok, felépítés, input adatok...
- A modellezés bizonytalanságai és az eredmények pontossága
- Modellezés a gyakorlatban
  - Érzékenységvizsgálat
  - Esettanulmány valós szmoghelyzetre
  - Lokális kibocsátás követése
  - A nagytávolságú transzport szerepe
  - Kibocsátási források azonosítása
  - Előrejelzés

Légszennyezés

- Légszennyezés: az egészségre, az élővilágra és az ökológiai rendszerekre ártalmas anyagok levegőbe juttatása a vonatkozó határértékeket meghaladóan
  - **Természetes** (erdőtüzek, vulkáni hamu, tengeri só, talajerózió, biológiai folyamatok...)
  - **Antropogén** (közlekedés, ipar, lakossági tüzelés, mezőgazdaság, hulladékégetés...)
- Elsődleges szennyezőanyagok: NO_x , CO , SO_2 , VOC, PM
- Másodlagos szennyezők: az elsődlegesekből keletkeznek kémiai reakciók révén (O_3)
- Háttérszennyezettség – városi légszennyezés

Határértékek

[µg/m ³]		Egészségügyi határérték	Tájékoztatási küszöbérték	Riasztási küszöbérték	Az eü. határérték túllépésének évenként tűrhető esetszáma	Éves átlag határértéke
Nitrogén-dioxid (órás átlag)	NO ₂	100	350	400	18	40
Kén-dioxid (órás átlag)	SO ₂	250	400	500	24	50
Ózon (órás átlag)	O ₃	-	180	240	-	-
Ózon (8 órás mozgóátlagok napi maximuma)	O ₃	120	-	-	80*	-
Kisméretű részecske szennyezés (napi átlag)	PM ₁₀	50	75**	100***	35	40

* az utolsó három év átlagában

** két egymást követő napon

*** két egymást követő napon és az OMSZ szerint a következő napon javulás nem várható

A levegőminőség kiértékelése

Mérések

- Országos Légszennyezettségi Mérőhálózat (OLM) – automata és manuális hálózat <http://www.levegominoseg.hu/>
- Agrárminisztérium: a hálózat szakmai irányítása
- Megyei kormányhivatalok: állomások üzemeltetése
- OMSZ Levegőtisztaság-védelmi Referencia Központ (LRK): operatív szakmai feladatok, levegőminőség értékelés, háttérállomások üzemeltetése

Modellezés

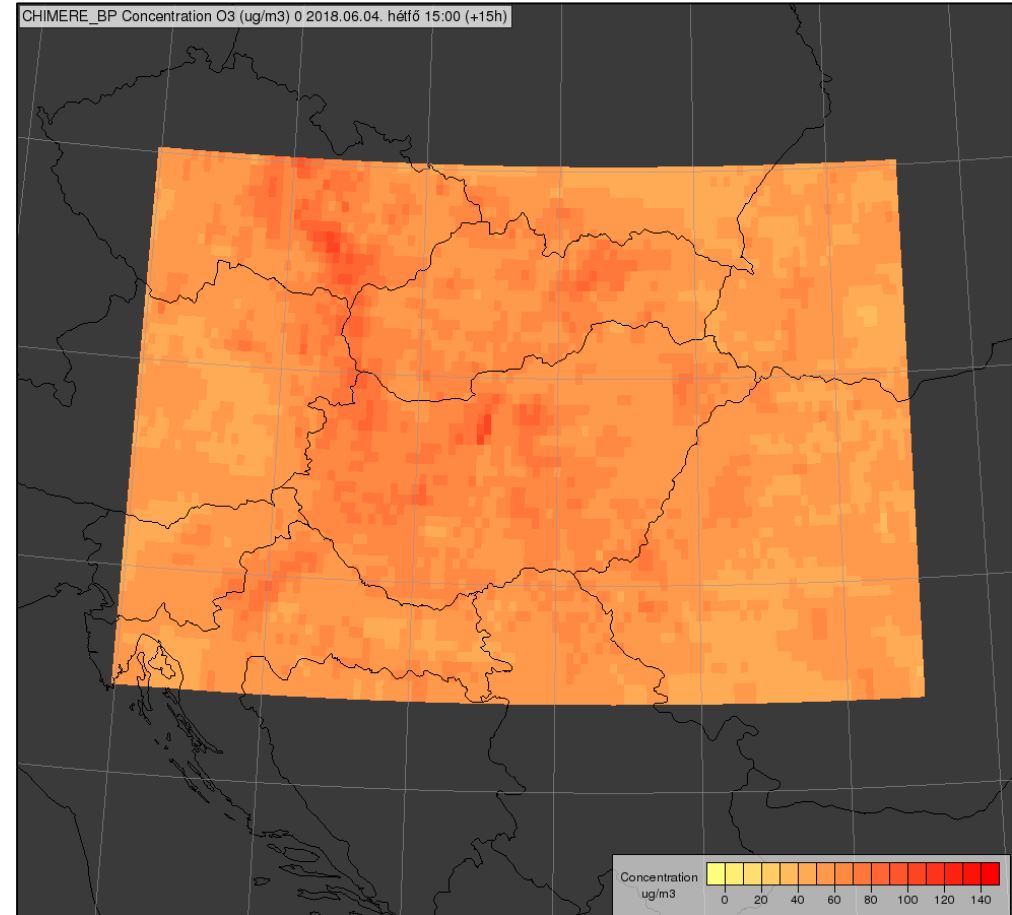
- A modell segítségével kapcsolat határozható meg a források és a kialakult levegőminőség között, valós fizikai és kémiai folyamatok matematikai leírásán alapszik
- Felhasznált bemeneti adatok: emisszió, meteorológiai adatok, kezdeti- és határfeltételek, felszínborítás
- A bizonytalanság összeadódik

Az OMSZ háttérszennyezetségi mérő állomásai

Miért modellezünk?

- Olyan területekre vonatkozóan is kaphatunk információt, ahol nincs mérés
- Olyan vizsgálatokat lehet a modellel elvégezni, amely a mért adatok felhasználásával nem lehetséges
- Komplex hatásvizsgálatok végezhetőek (bizonyos intézkedések eredménye számszerűsíthető)
- Levegőminőségi előrejelzést készíthetünk

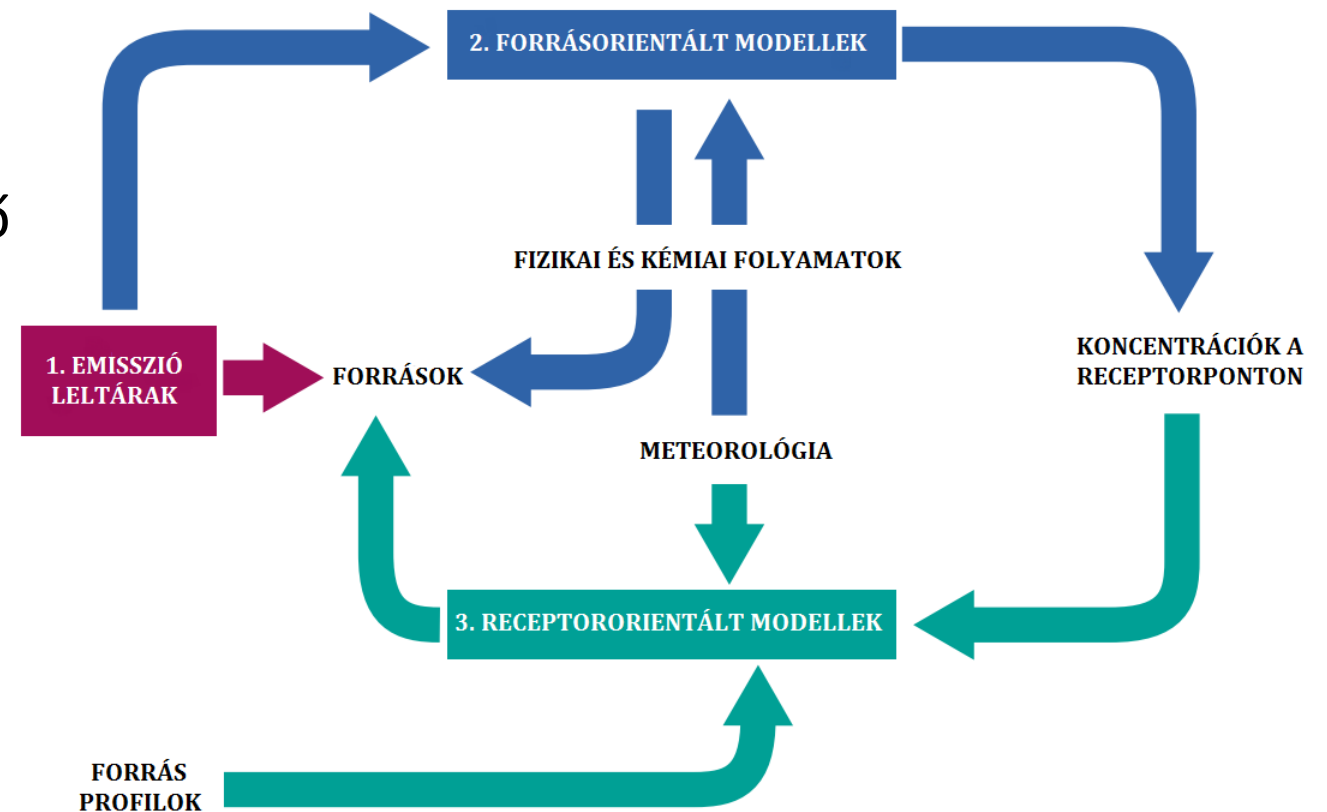

Levegőminőségi modellekkel történő vizsgálatok jelentősége

- Rövid távon (előrejelzés):
  - A légkörben lezajló fizikai és kémiai folyamatok jobb megismerése
  - Rövid távon is ható, megelőző intézkedések lehetősége (Levegőminőségi Tervek, Szmogriadó tervek)
  - Tájékoztatás: lakosság, hatóság
- Hosszú távon (hatáselemzés):
  - Hosszú távon jelentkező hatások vizsgálata
    - Rácsponti éves átlagkoncentrációk meghatározása
    - Emisszió csökkentési egyezmények várható hatásának vizsgálata
    - Trendvizsgálatok
  - A várható klímaváltozás milyen hatással lehet a levegő minőségére – pl. a hőhullámok magas O₃ légszennyezettség kialakulását eredményezhetik (második Nemzeti Éghajlatváltozási Stratégia)

A levegőminőségi modellek típusai

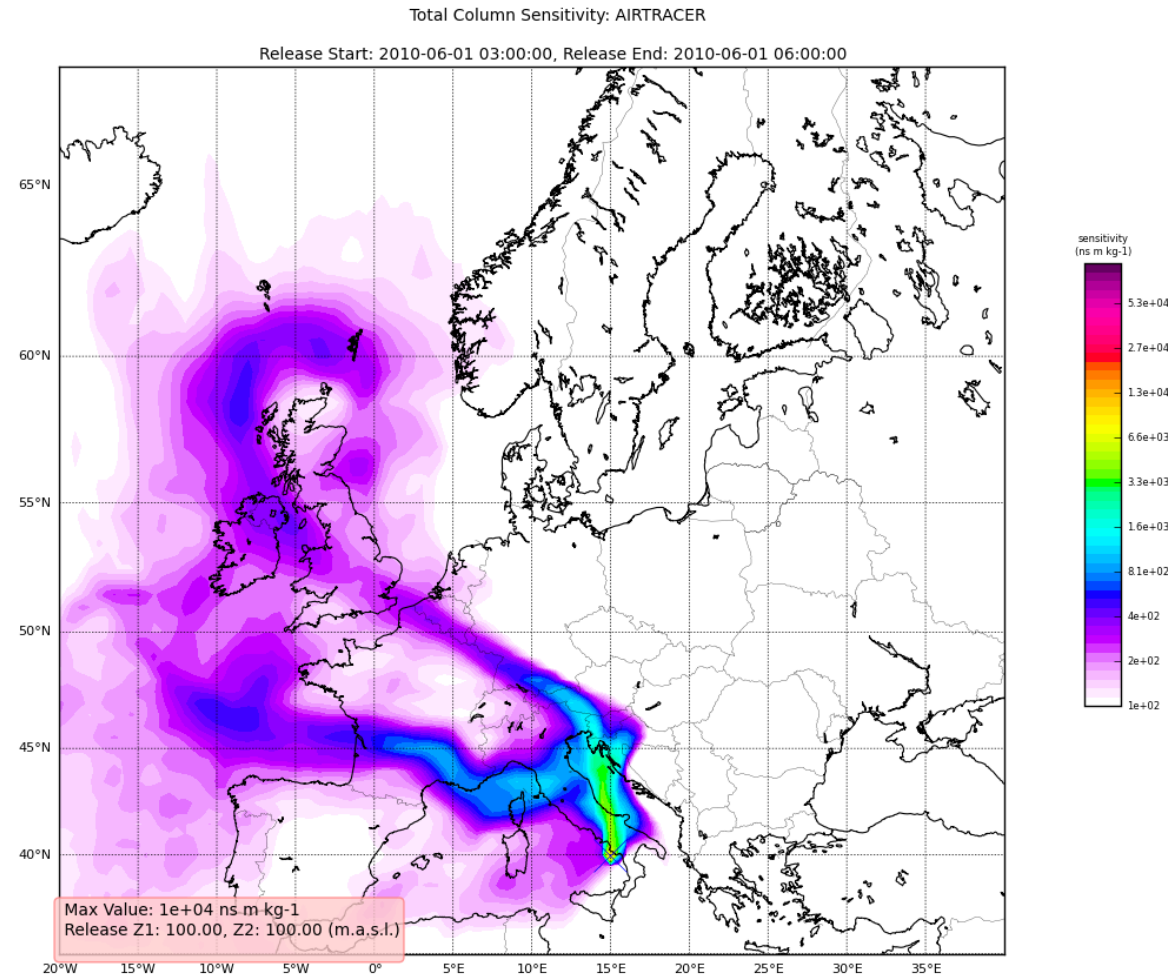
- **Forrás-orientált** (kémiai transzport) modellek: a terjedési, kémiai és a kiülepedési folyamatok, valamint a köztük lévő kölcsönhatások matematikai leírásán alapulnak.
- **Receptor-orientált** modellek: adott pont közvetlen környezetére jellemző tulajdonságokat és azok megváltozásait veszik elsőként figyelembe, a mért koncentrációkat arányítják az emissziós forrásokhoz.

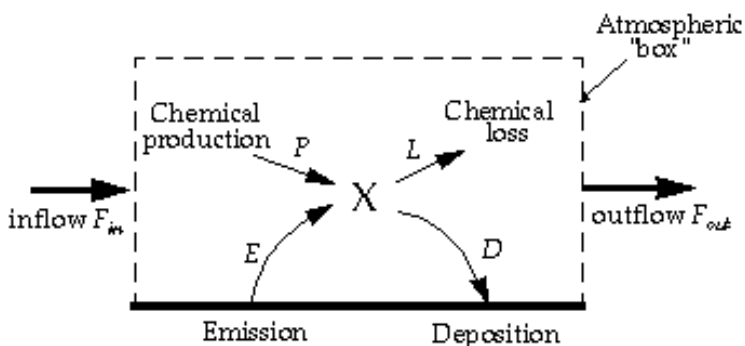
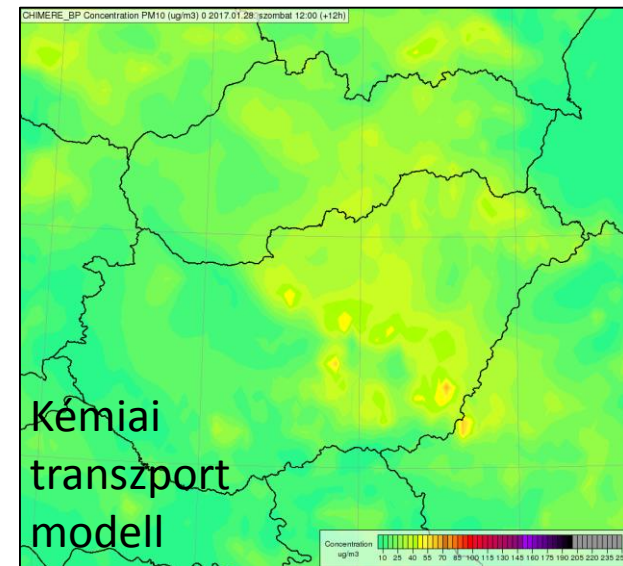
A kémiai transzport modellek

- A légszennyezőanyagok térbeli és időbeli eloszlását határozzák meg
  - A légkörben lezajló fizikai és kémiai folyamatok leírása differenciálegyenletekkel
  - A differenciálegyenletek megoldása numerikus sémák alkalmazásával
- A figyelembe vett legfontosabb folyamatok:
  - advekció,
  - turbulens diffúzió,
  - a légkörben lezajló kémiai átalakulások,
  - aeroszolok összetett hatásai,
  - kiülepedés (száraz és nedves),
  - antropogén és természetes eredetű emissziók időbeli és térbeli változékonysága.

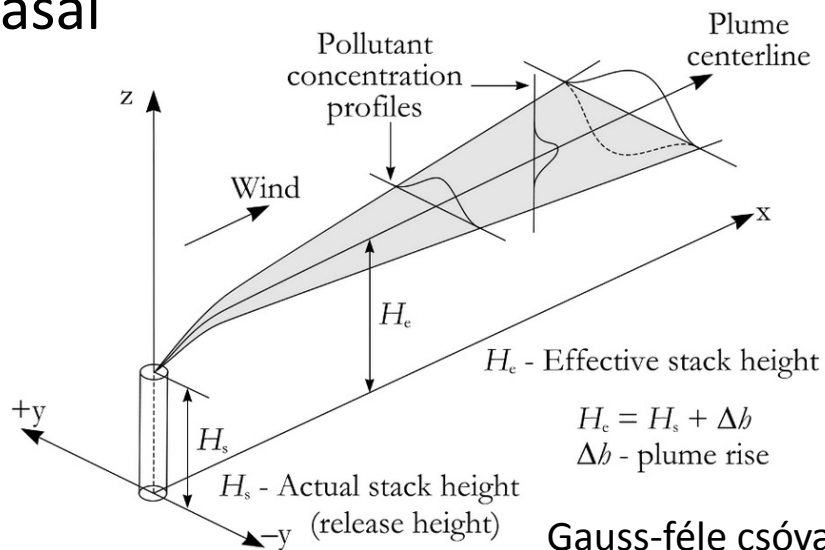

A levegőminőségi modellek típusai

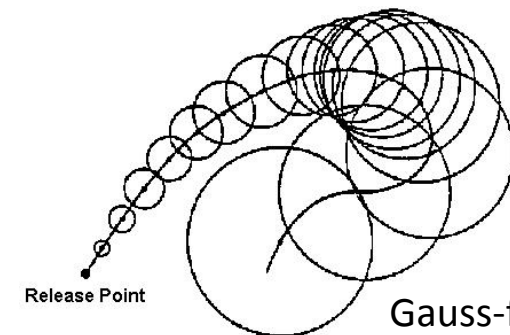
- Euler-típusú modellek: Földhöz rögzített koordináta-rendszer, szennyezőanyag-koncentrációmezők tér- és időbeli eloszlásának megváltozása
- Lagrange-típusú modellek: mozgó koordináta-rendszer, egy légpálya mentén, rögzített emissziós mező fölött haladó levegőcellában található nyomanyagok koncentrációjának változásai

Bokszmodell

Gauss-féle csóvamodell

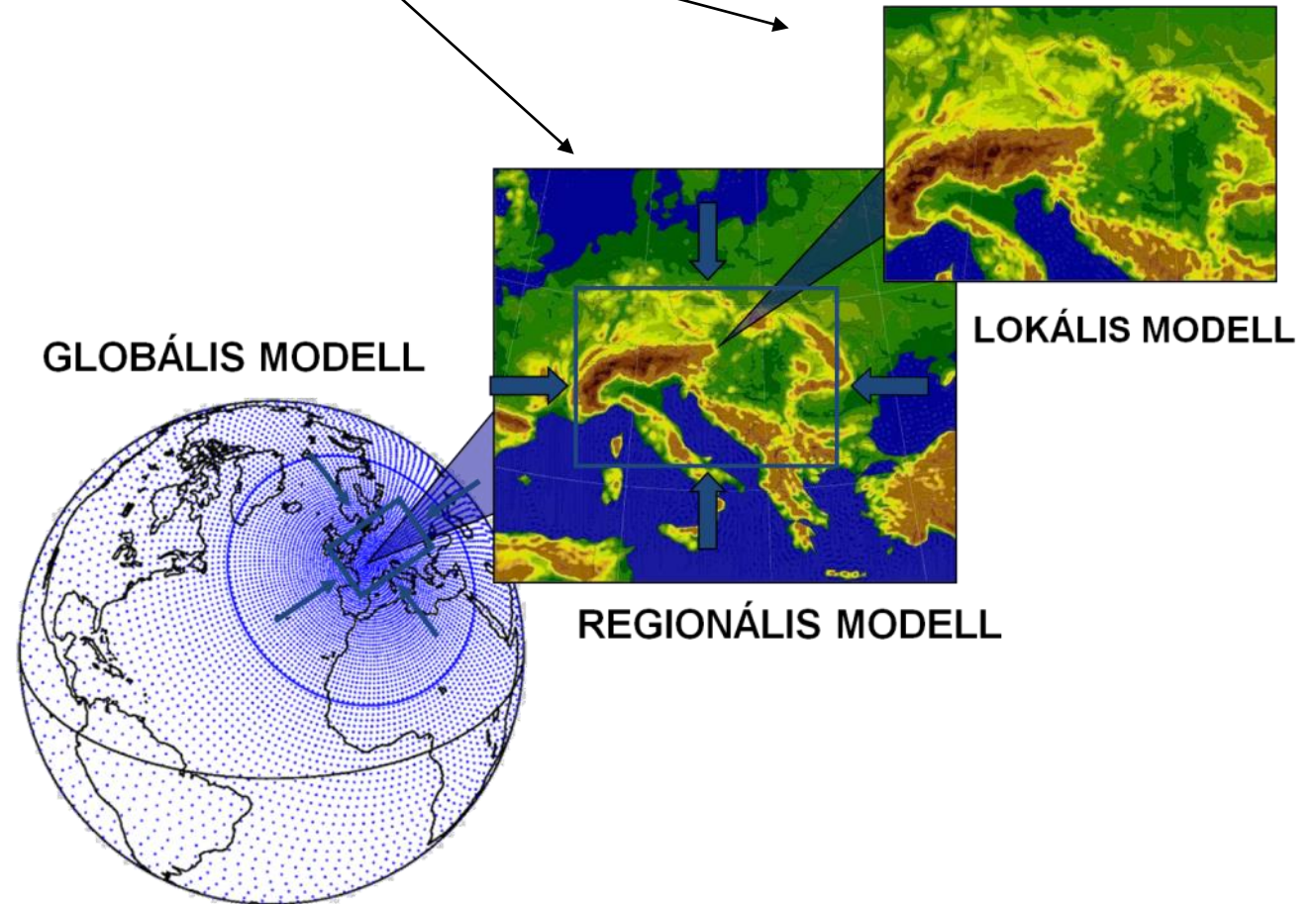

Gauss-féle pöff modell

Modellezési tartományok

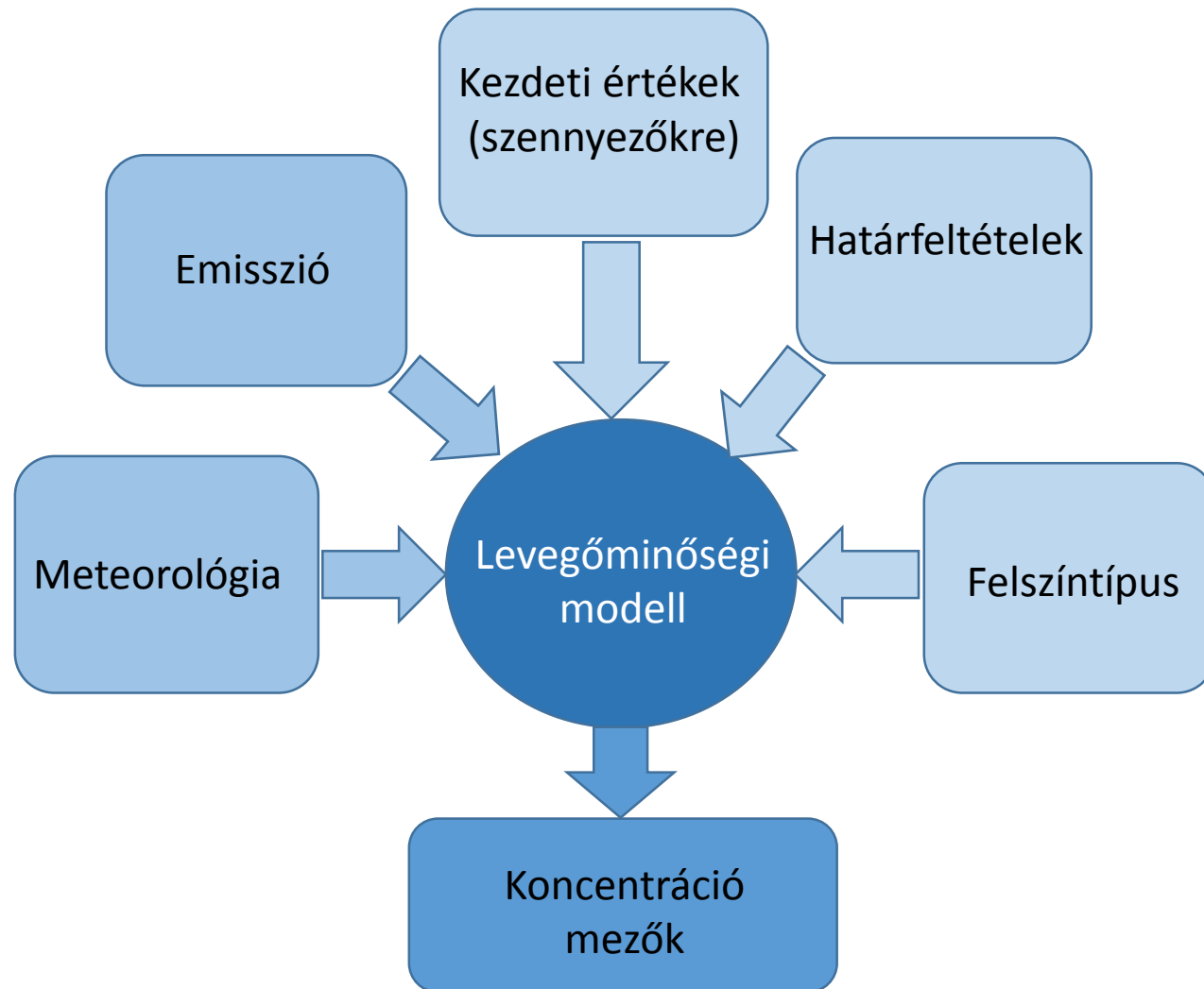
Korlátos tartományú modellek

- A rácsfelbontás függ a modell tartomány skálájától
- Input adatok felbontása
- Kezdeti és határfeltételek:
  - Vertikális profilok, megfigyelések alapján
  - Globális kémiai transzport modellekből

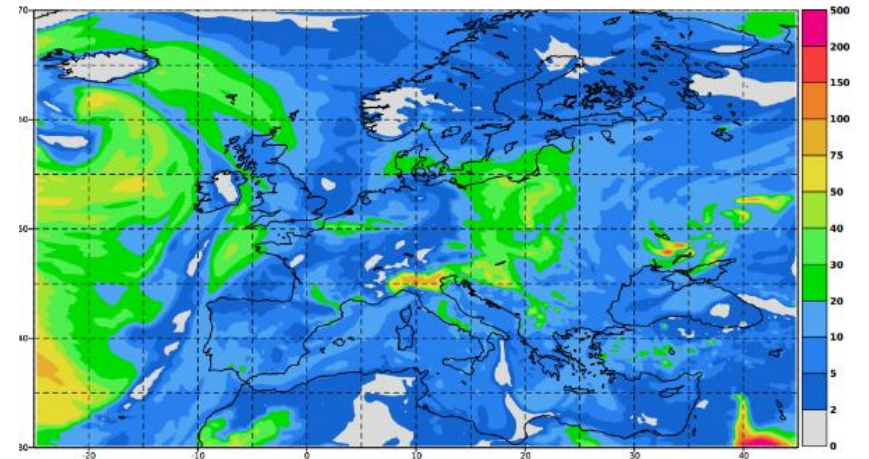

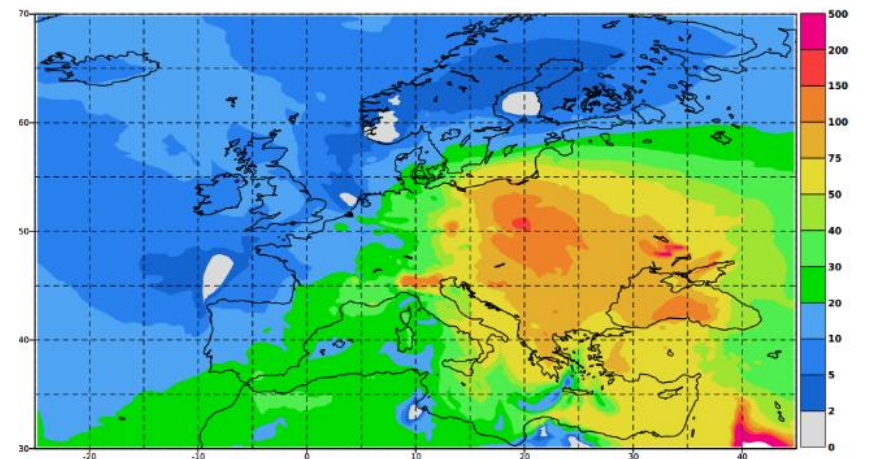
A levegőminőségi modellek felépítése

Wednesday 01 February 2017 00UTC CAMS Analysis t-024 VT: Tuesday 31 January 2017 00UTC
Model: EMEP Height level: Surface Parameter: PM10 Aerosol [$\mu\text{g}/\text{m}^3$]

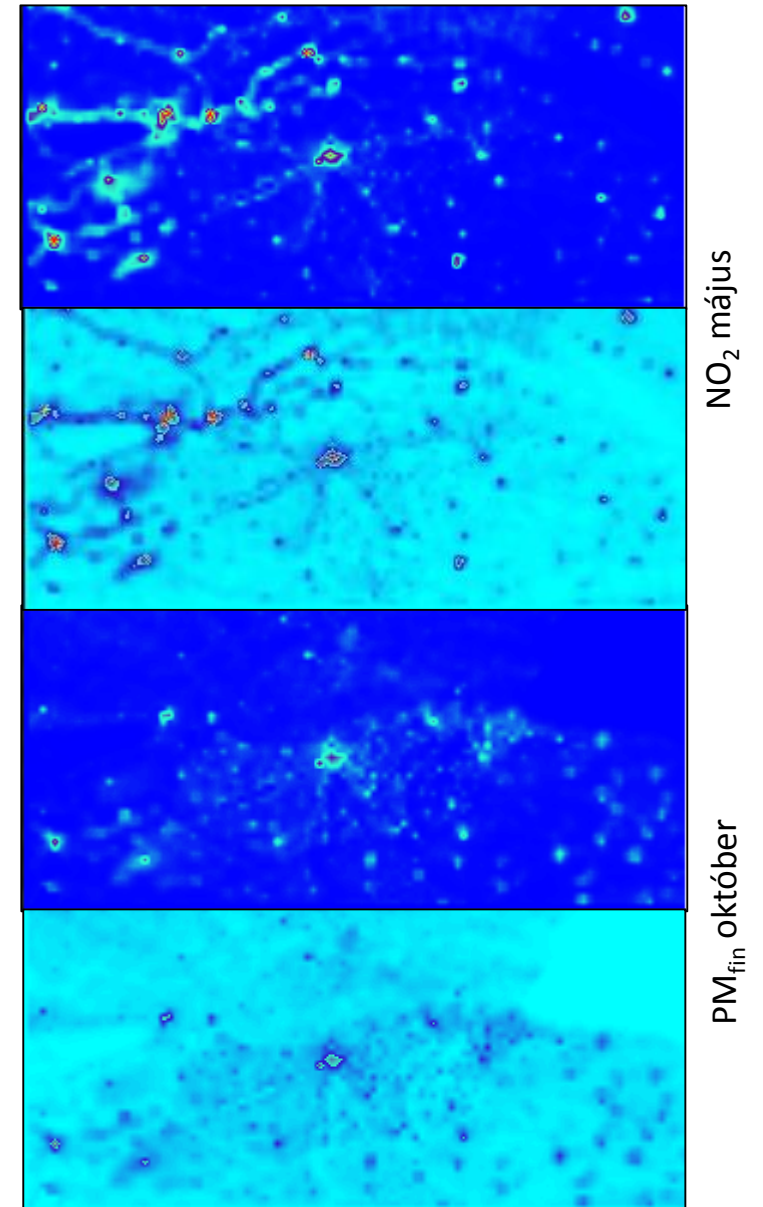
Wednesday 01 February 2017 00UTC CAMS Analysis t-024 VT: Tuesday 31 January 2017 00UTC
Model: CHIMERE Height level: Surface Parameter: PM10 Aerosol [$\mu\text{g}/\text{m}^3$]

Input adatok – emisszió

- Emisszió: adott légszennyező forrásból időegység alatt kijutó szennyezőanyag mennyisége.
- Rácsponi emissziós adatok
- Az emisszió lehet:
  - természetes eredetű (vulkánok, szaharai por, tengeri só stb.)
  - antropogén eredetű (közlekedés, ipar, mezőgazdaság stb.)
- Az emissziós adatbázisok az alábbi szennyezőkre vonatkozó információt tartalmaznak:
  - Kén-dioxid (SO_2)
  - Nitrogén-oxidok ($\text{NO}_x = \text{NO} + \text{NO}_2$)
  - Ammónia (NH_3)
  - Nem metán illékony szerves vegyületek (NMVOC)
  - Szén-monoxid (CO)
  - Aeroszol részecskék ($\text{PM}_{2.5}$, $\text{PM}_{\text{coarse}}$)

A Kárpát-medence emissziós mezeje
különbéféle interpolációs módszerekkel ábrázolva

Emissziós adatbázis – EMEP

- Elkészítése Európa összes állama számára nemzetközi kötelezettség
- Korábban csak országos összegeket jelentettek a tagállamok, mára elérhetővé vált egy egész Európára vonatkozó, *finom térbeli felbontású, rácsponti emissziós adatbázis*
- A legfrissebb rácsponti emissziós adatbázis 2017-ben készült el és 2015-re vonatkozó adatokat tartalmaz
- Az országoktól beérkező adatok az EMEP nemzetközi szervezet emissziós központja, a CEIP (Centre on Emission Inventories and Projections) koordinálásával kerülnek egységesítésre (<https://www.ceip.at/>)
- Az adatbázis térbeli felbontása: $0,1^\circ \times 0,1^\circ$ (kb. 10 x 10 km)
- Statikus adatbázis – éves összeg (Mg/év vagy kt/év)
  - a modellbe beépített függvényekkel tudjuk az emisszió időbeli változásait szimulálni (éves, évszakos, napi menetek)

Kibocsátási szektorok

- Emisszió megadása szektoriális bontásban: felület egységre eső **egy évi** kibocsátott anyagmennyiség [Mg]
- Korábban: **SNAP** szektorok, a modellek ma is ezt használják
- Új felosztás: **GNFR** szektorok, az adatok ennek megfelelően tölthetők le

1. SZEKTOR	Energiaipari tüzelés
2. SZEKTOR	Nem ipari tüzelés
3. SZEKTOR	Feldolgozóipari tüzelés
4. SZEKTOR	Termelési folyamatok
5. SZEKTOR	Fosszilis tüzelőanyagok és geotermikus energia kinyerése és elszállítása
6. SZEKTOR	Oldószerek és egyéb termékek felhasználása
7. SZEKTOR	Közúti szállítás
8. SZEKTOR	Egyéb mobil források és gépek
9. SZEKTOR	Hulladékkezelés
10. SZEKTOR	Mezőgazdaság
11. SZEKTOR	Egyéb

A SNAP szektorok

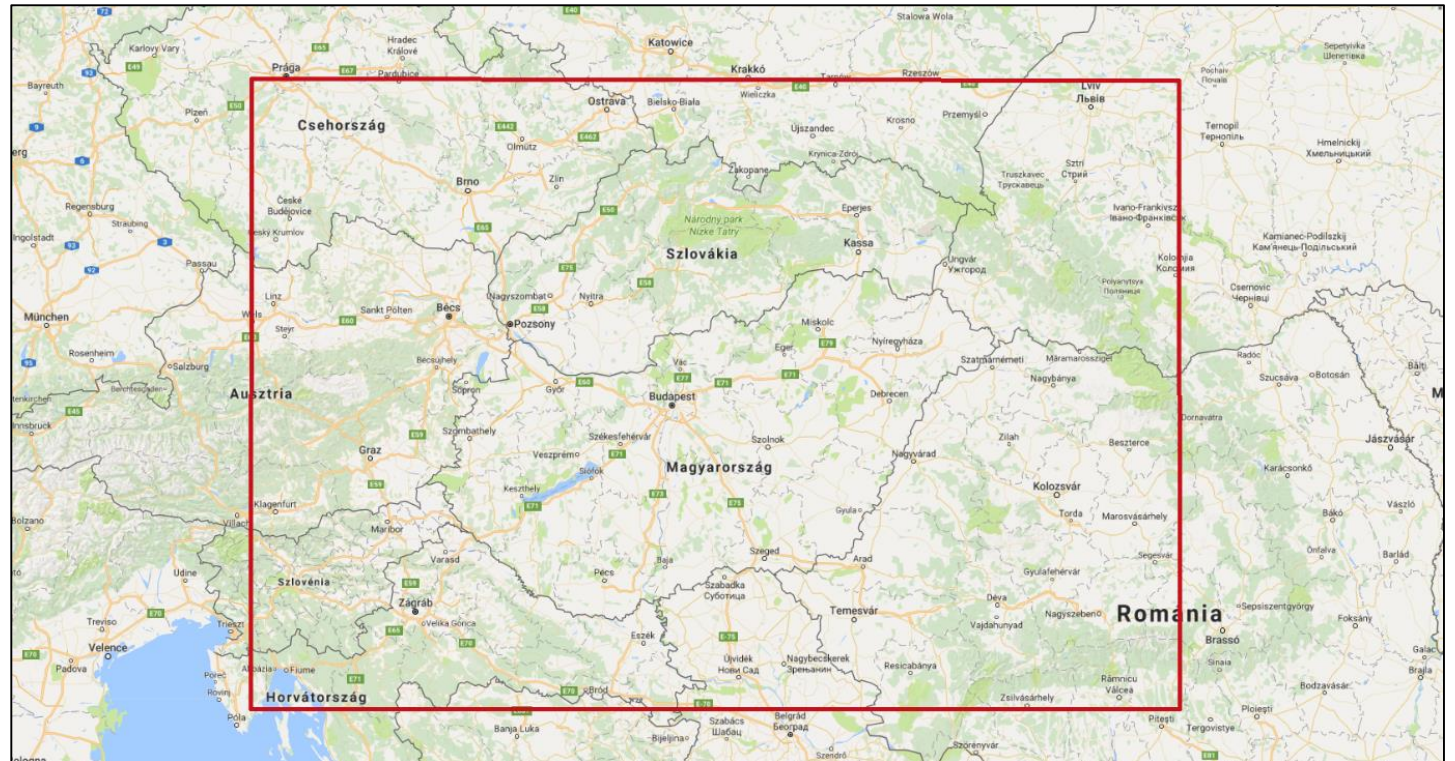
GNFR Sectors

A_PublicPower
B_IndustrialComb
C_SmallComb
D_IndProcess
E_Fugitive
F_Solvents
G_RoadRail
H_Shipping
I_OffRoadMob
J_AviLTO
K_CivilAviCruise
L_OtherWasteDisp
M_WasteWater
N_WasteIncin
O_AgriLivestock
P_AgriOther
Q_AgriWastes
R_Other
S_Natural
T_IntAviCruise
z_Memo

Emissziós adatbázis Magyarországra

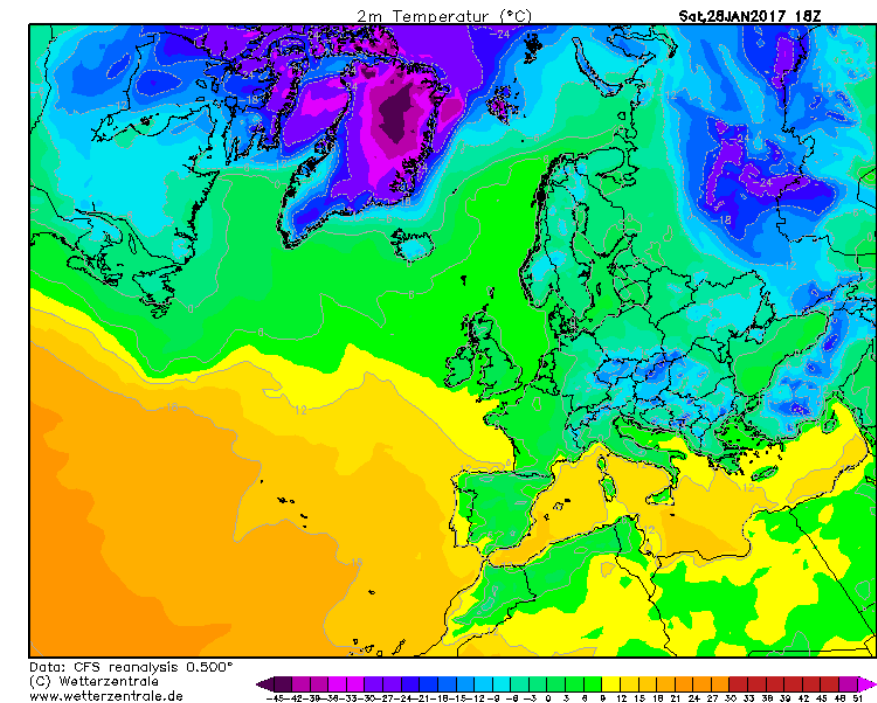
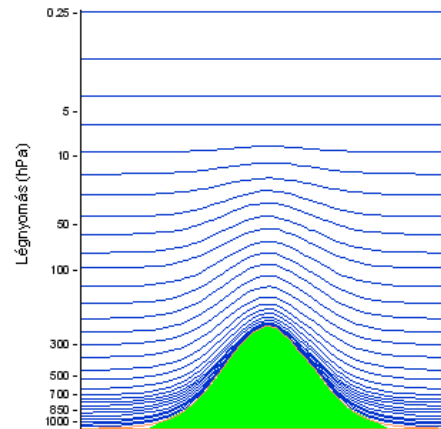
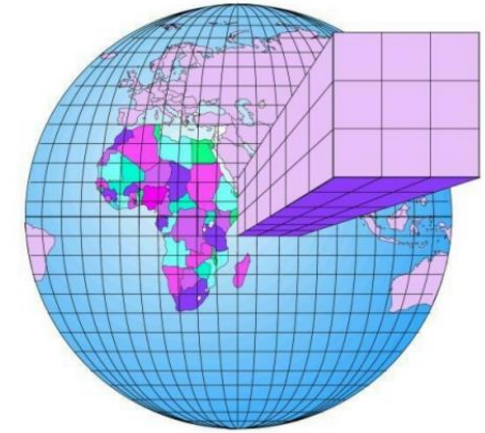
- Magyarországi emissziós adatok: OMSZ Nemzeti Emissziós Leltárak Osztálya
- Az emissziós leltár adatai letölthetők: EMEP – CEIP
https://www.ceip.at/ms/ceip_home1/ceip_home/webdab_emepdatabase/emissions_emepmodels/
- Modellezési tartományok
  - Kárpát-medence
  - Budapest
  - Pécs
  - Miskolc
- Aktuálisan operatívan futó modellek
  - CHIMERE
  - FLEXPART

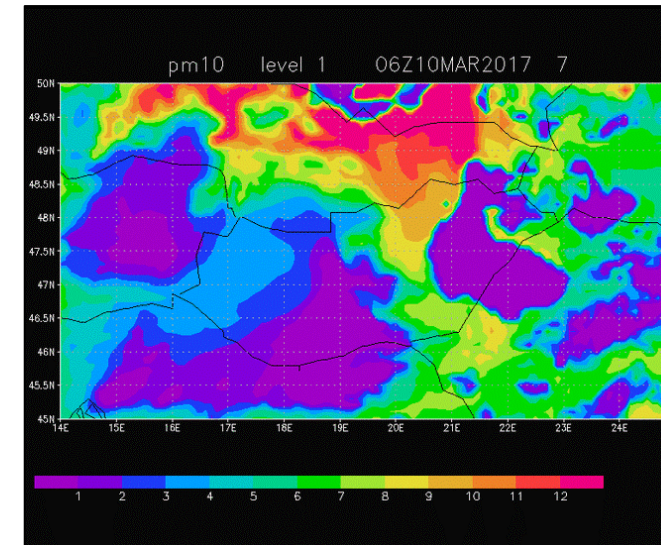
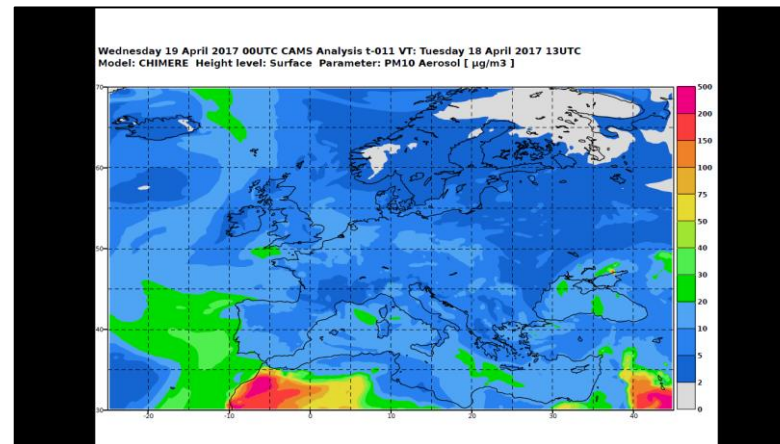
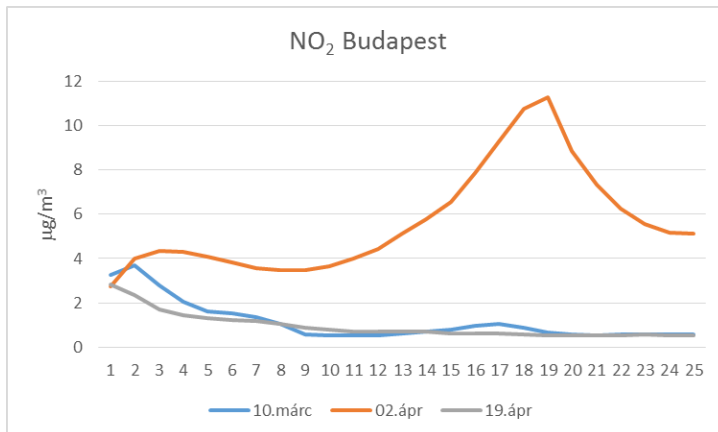
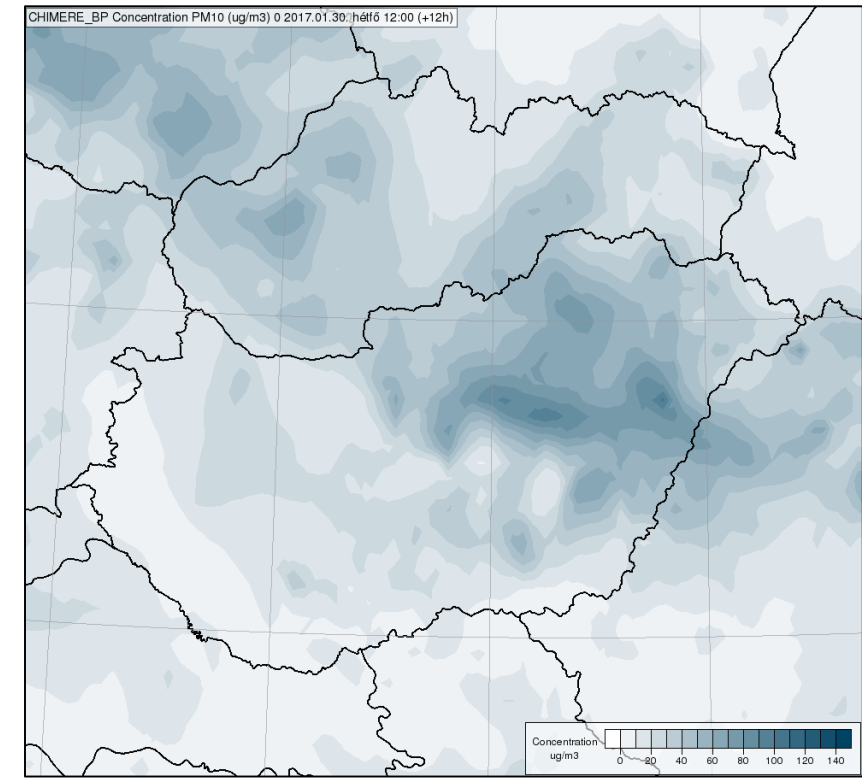
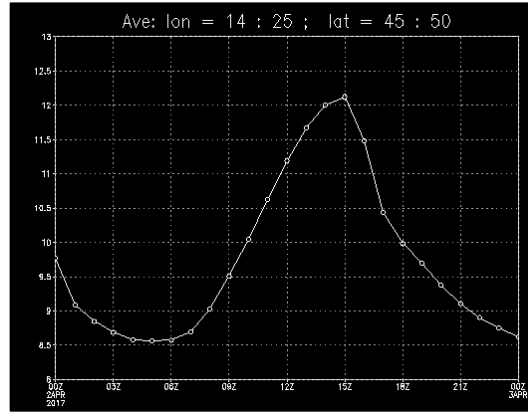
Input adatok – meteorológia

- Rácsponti meteorológiai adatok
  - Kémiai átalakulások, valamint a szennyezőanyag transzport és ülepedés szempontjából meghatározó meteorológiai paraméterek:
    - súrlódási sebesség
    - hőfluxusok
    - Monin-Obukhov úthossz
    - planetáris határréteg...
  - 2 és 3 dimenziós mezők
- Vertikális kiterjedés
- OMSZ: AROME, WRF, ECMWF...
- Térbeli felbontás: $0,1^\circ$

Modell eredmények

- Előre definiált rácshálózaton
- 2D / 3D mezők
- Légköri koncentráció és depozíció
- Többféle szennyezőanyag típus
- Output adatfájlok: szöveges, netCDF...
- Megjelenítés

A számítási eredmények megbízhatósága

- A **meteorológiai és az emissziós adatok** pontatlansága/pontossága jelentősen befolyásolja a számítások sikerét!
  - Az emissziós leltárak becslések alapján készülnek
  - A meteorológiai előrejelzéseknél pontatlanabb, a modell bizonytalanság összeadódik
- Helyről-helyre és időről időre **változik**
- Nagyon sok **fizikai-kémiai folyamatot** még nem ismerünk a légkörben
- A változások **tendenciájára** vonatkozó eredmények megbízhatóak
- Nemzetközi összehasonlítások alapján a számított és a mért értékek közötti azonosság tekintetében:
  - legjobb: troposzférikus ózon
  - legkevésbé jó: PM (másodlagos aeroszol kérdése)

A modellezés előnyei és hátrányai

Előnyök

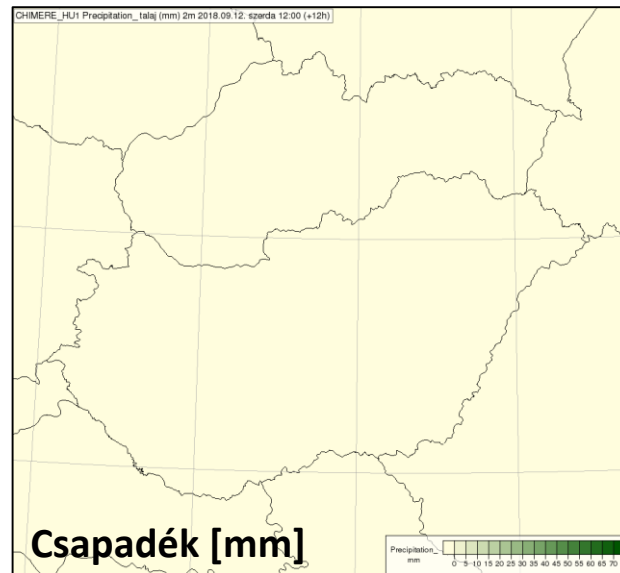
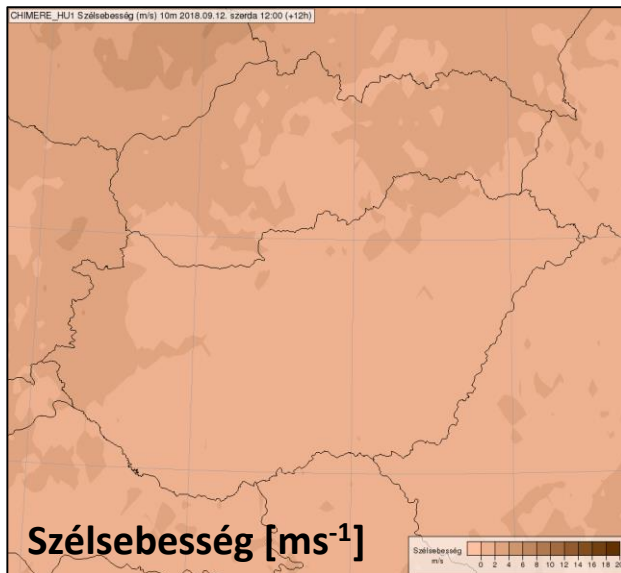
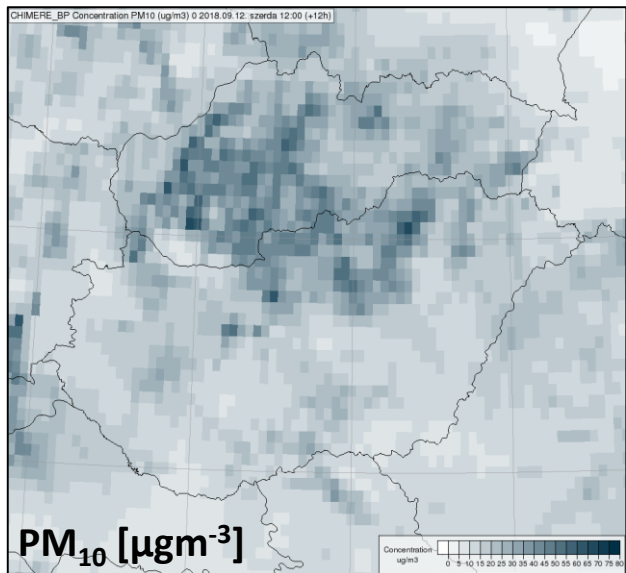
- Olyan területek levegőminősége is vizsgálható, ahol nincs mérőállomás (térbeli lefedettség növelése)
- A mérési pontok száma optimalizálható
- A mérések azokra a helyekre koncentráljanak, ahol a levegőminőség problematikus
- A levegőminőség komplex vizsgálatának lehetősége

Hátrányok

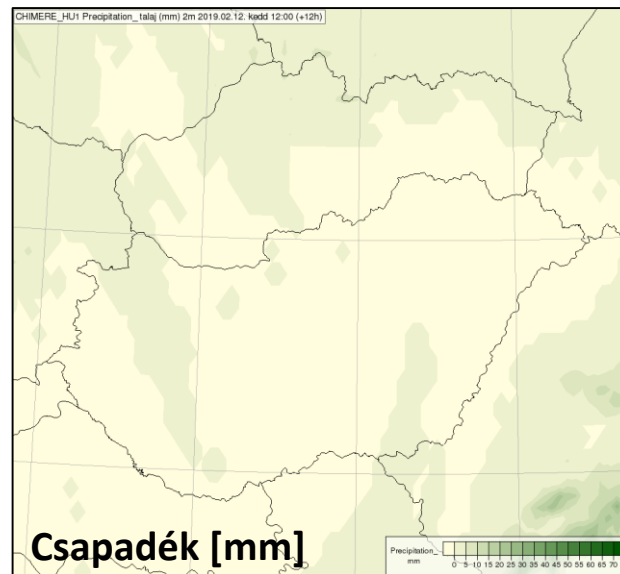
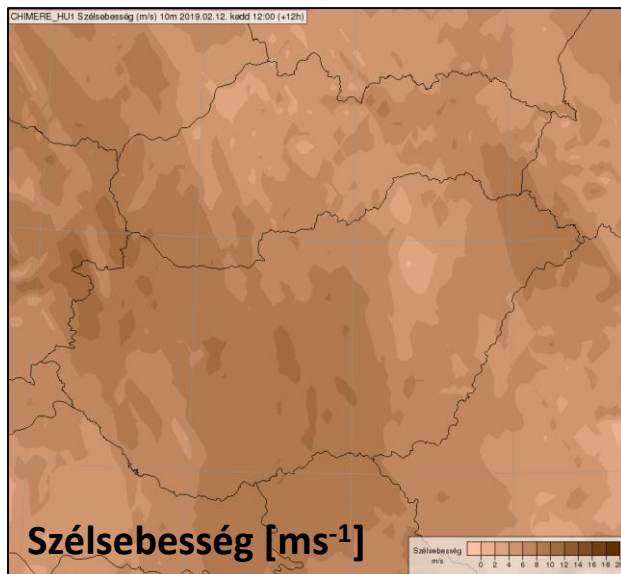
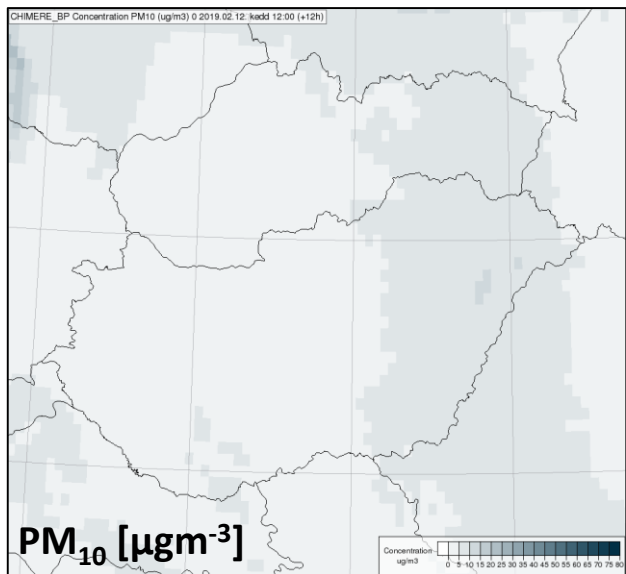
- A modelleket megbízható input (emisszió + meteorológia) adatokkal kell ellátni
- A modelleket validálni kell (összehasonlítani a modellszámítások eredményeit a mérési adatokkal)
- A modellek fizikai, kémiai korlátainak ismerete
- Szakember futtassa a modellt és értékelje az eredményeket (korlátok ismerete)

CHIMERE – a szélesebbég hatása a légköri koncentrációkra

Szélcsend

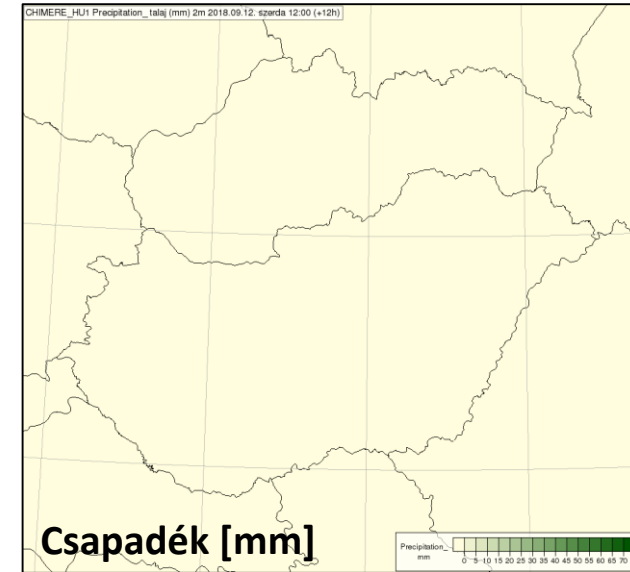
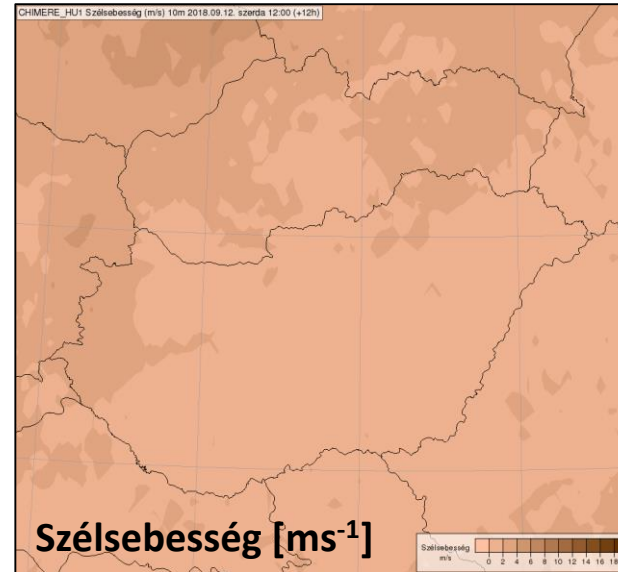
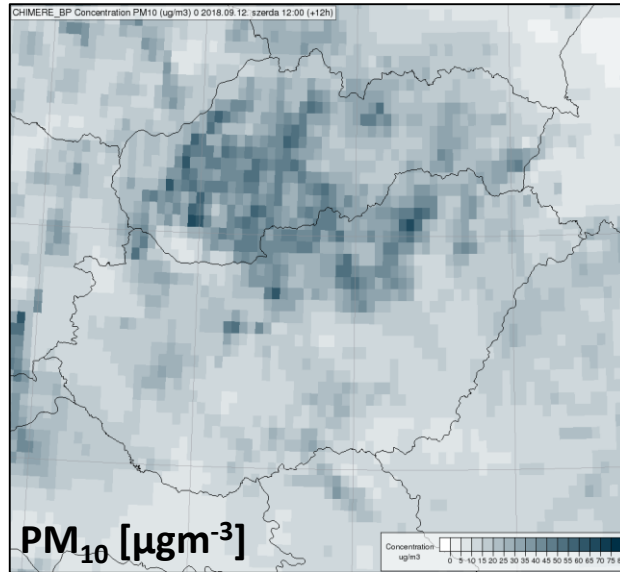
Szeles idő

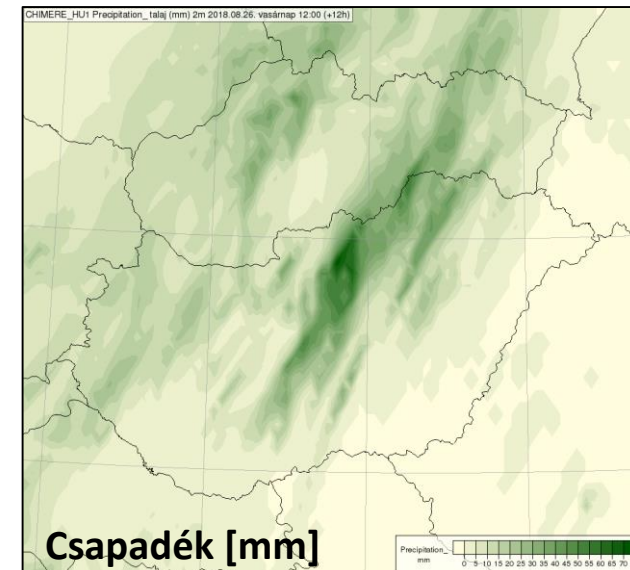
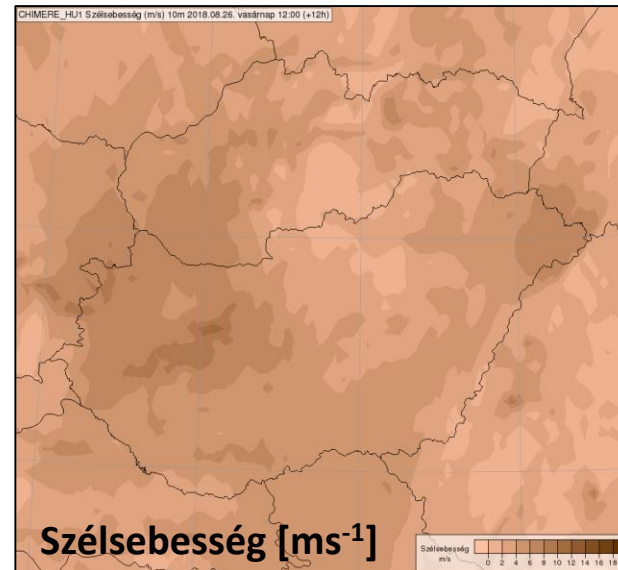
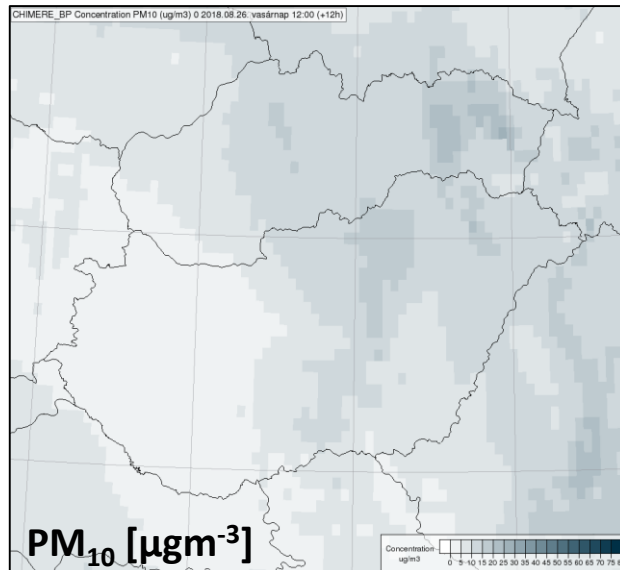

CHIMERE – a csapadék hatása a légköri koncentrációkra

Csapadék-
mentes idő

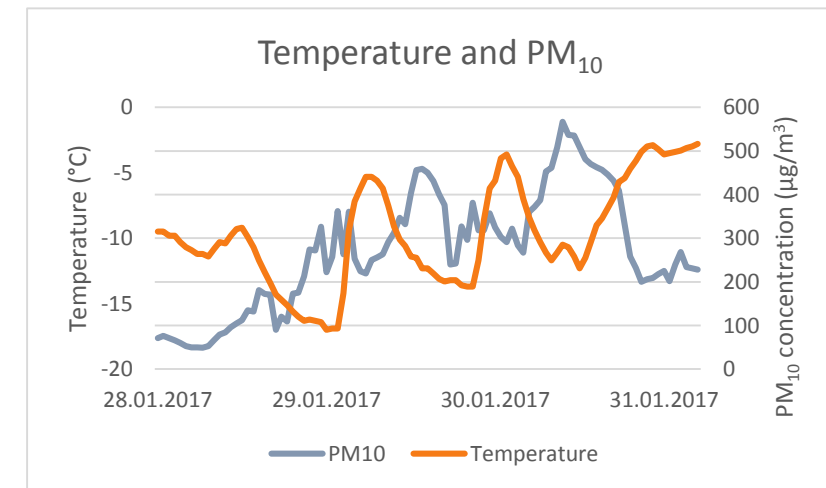
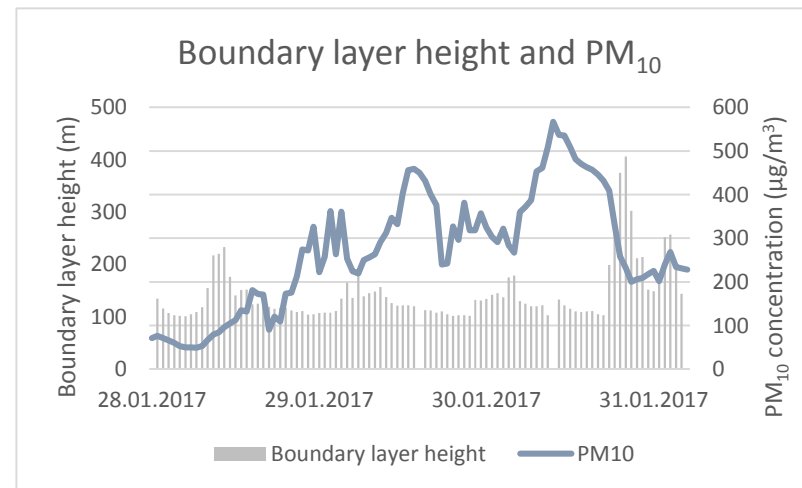
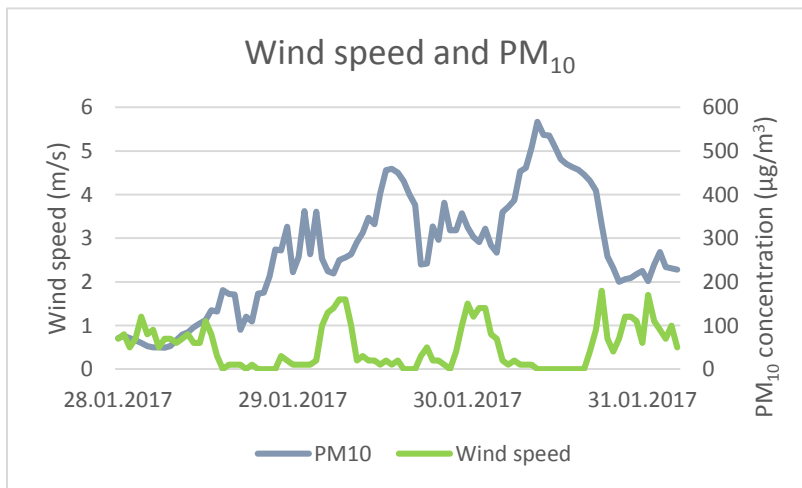
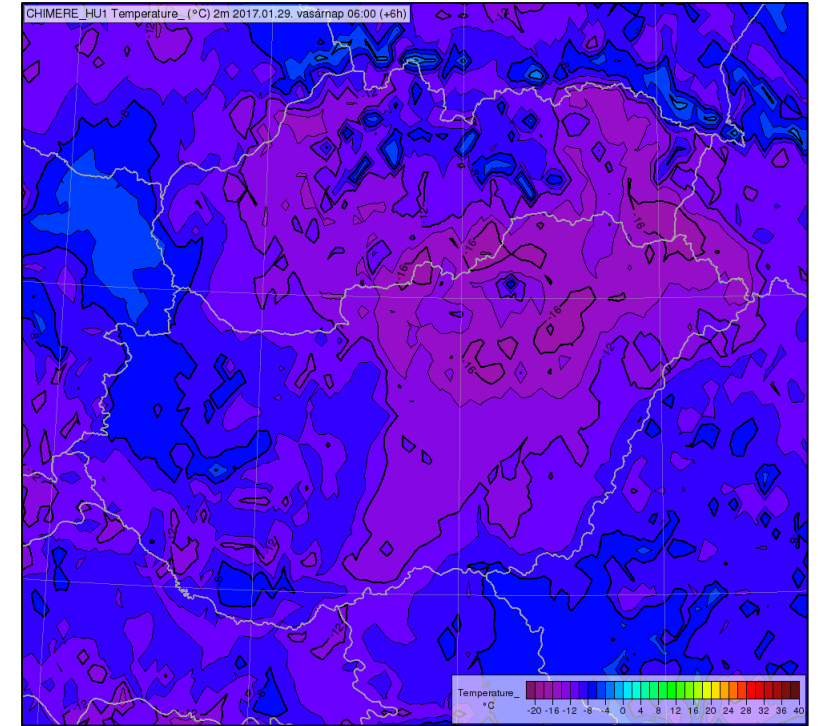

Csapadékos
idő

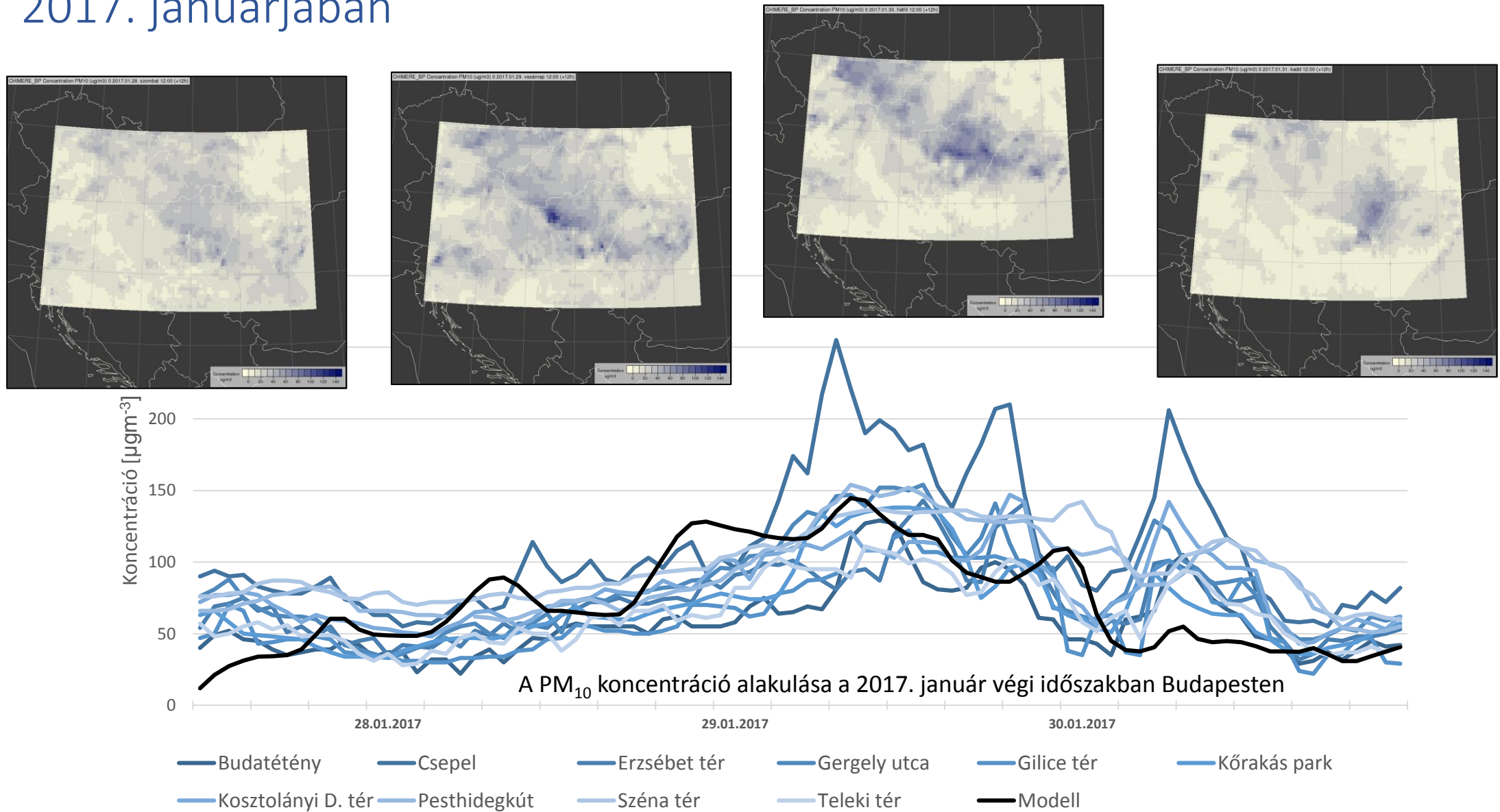

Esettanulmány – szmoghelyzet a Sajó-völgyben 2017. januárjában

- Speciális meteorológiai helyzet – hideg légpárna
  - -10°C alá süllyedő hőmérséklet
  - 150 m alatti planetáris határrétegmagasság
  - Kis szélesebesség
- Határértéket meghaladó PM_{10} koncentrációk országszerte
- Különösen magas értékek január 31-én a keleti országrészben ($>500 \mu\text{g}/\text{m}^3$)

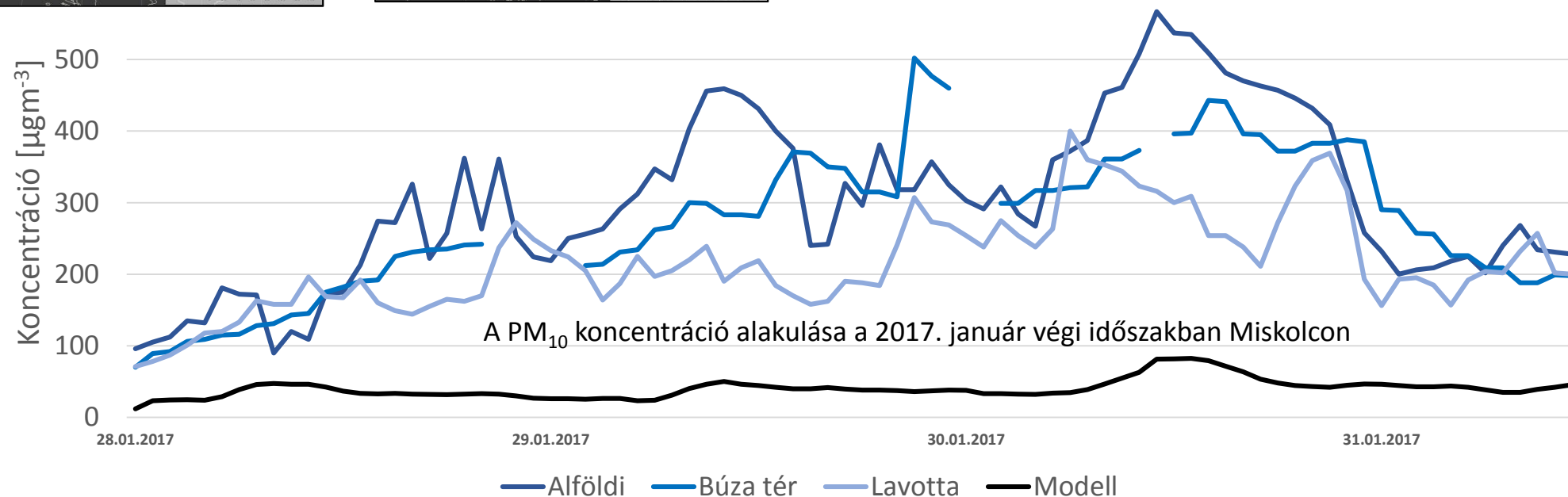
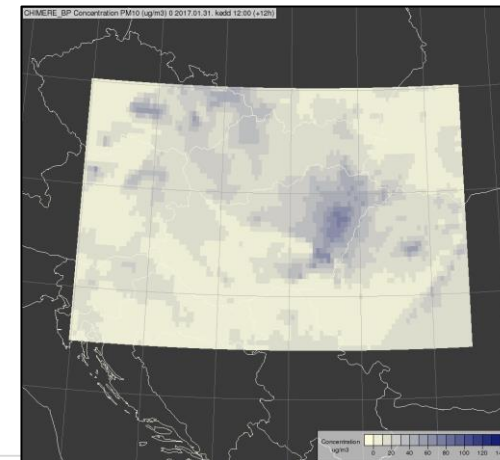
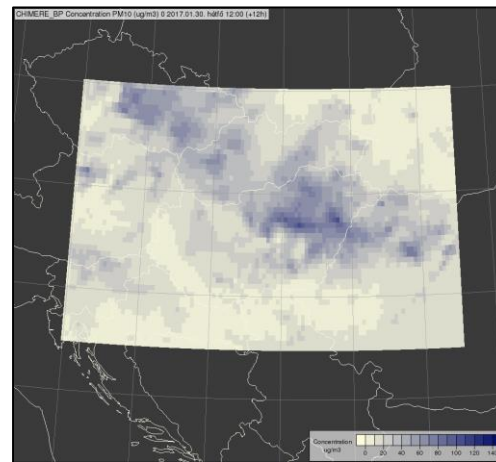
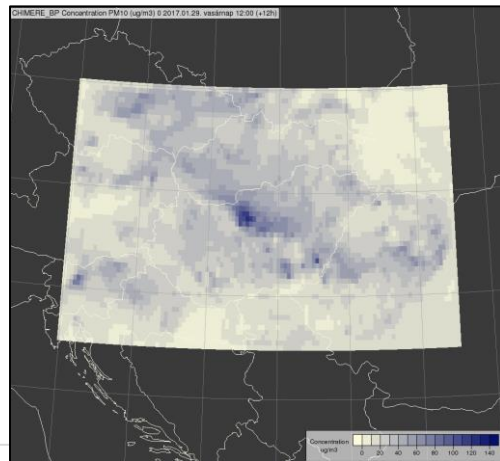
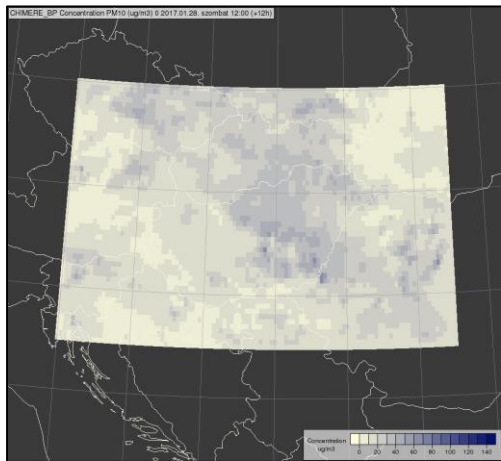

Esettanulmány – szmoghelyzet a Sajó-völgyben 2017. januárjában

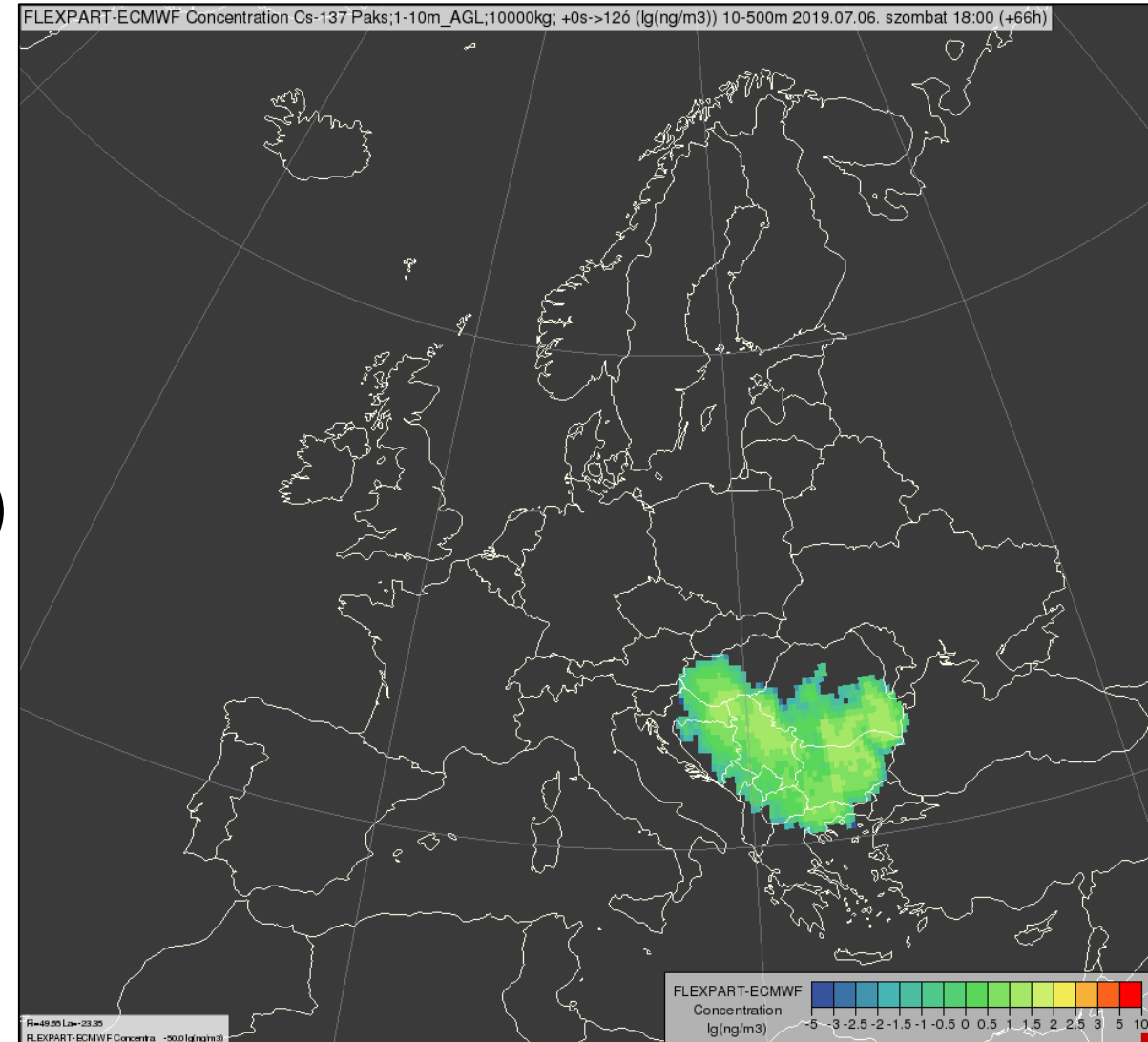

Esettanulmány – szmoghelyzet a Sajó-völgyben 2017. januárjában

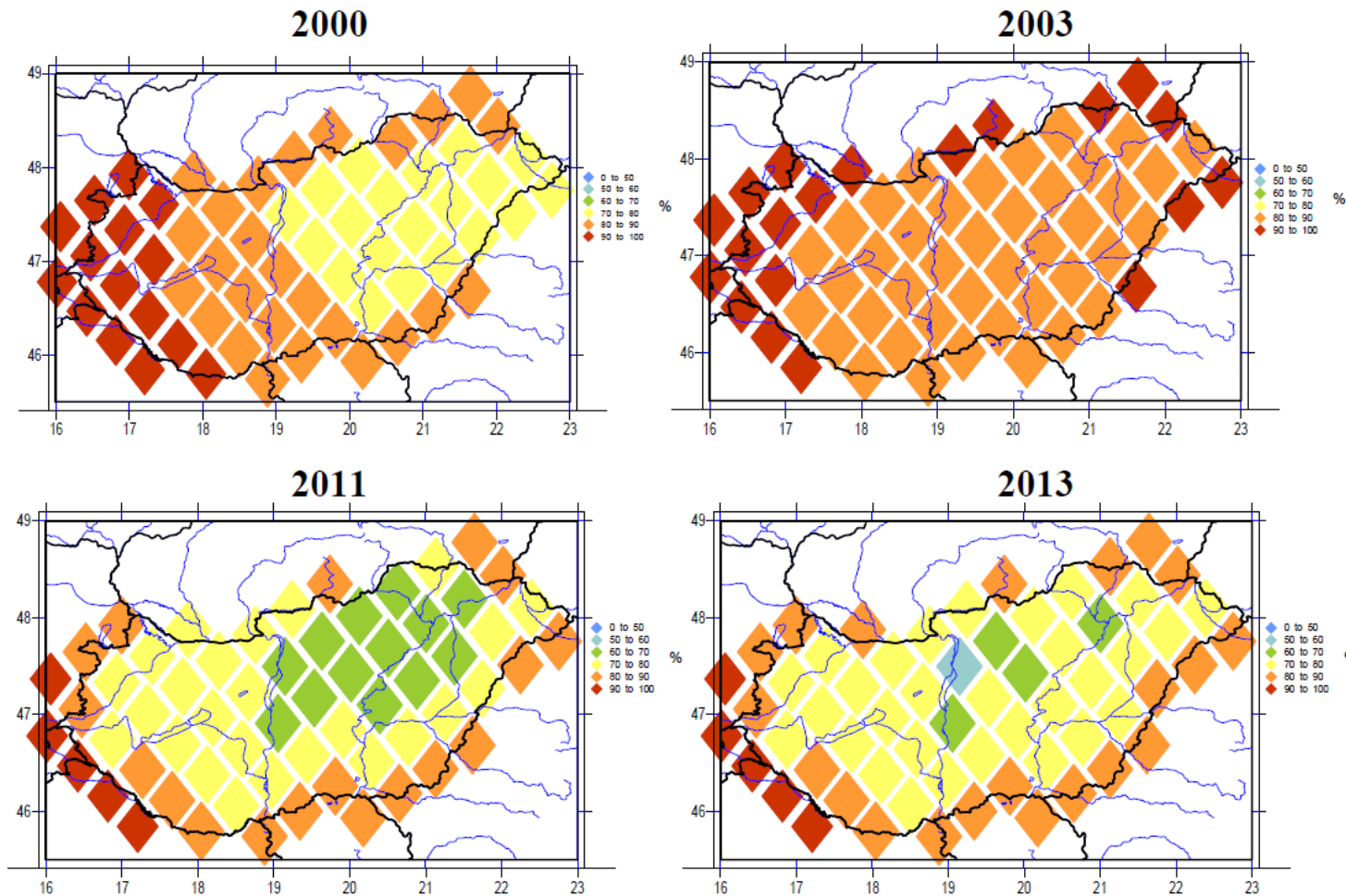

Pontforrásból történő lokális kibocsátás követése – FLEXPART

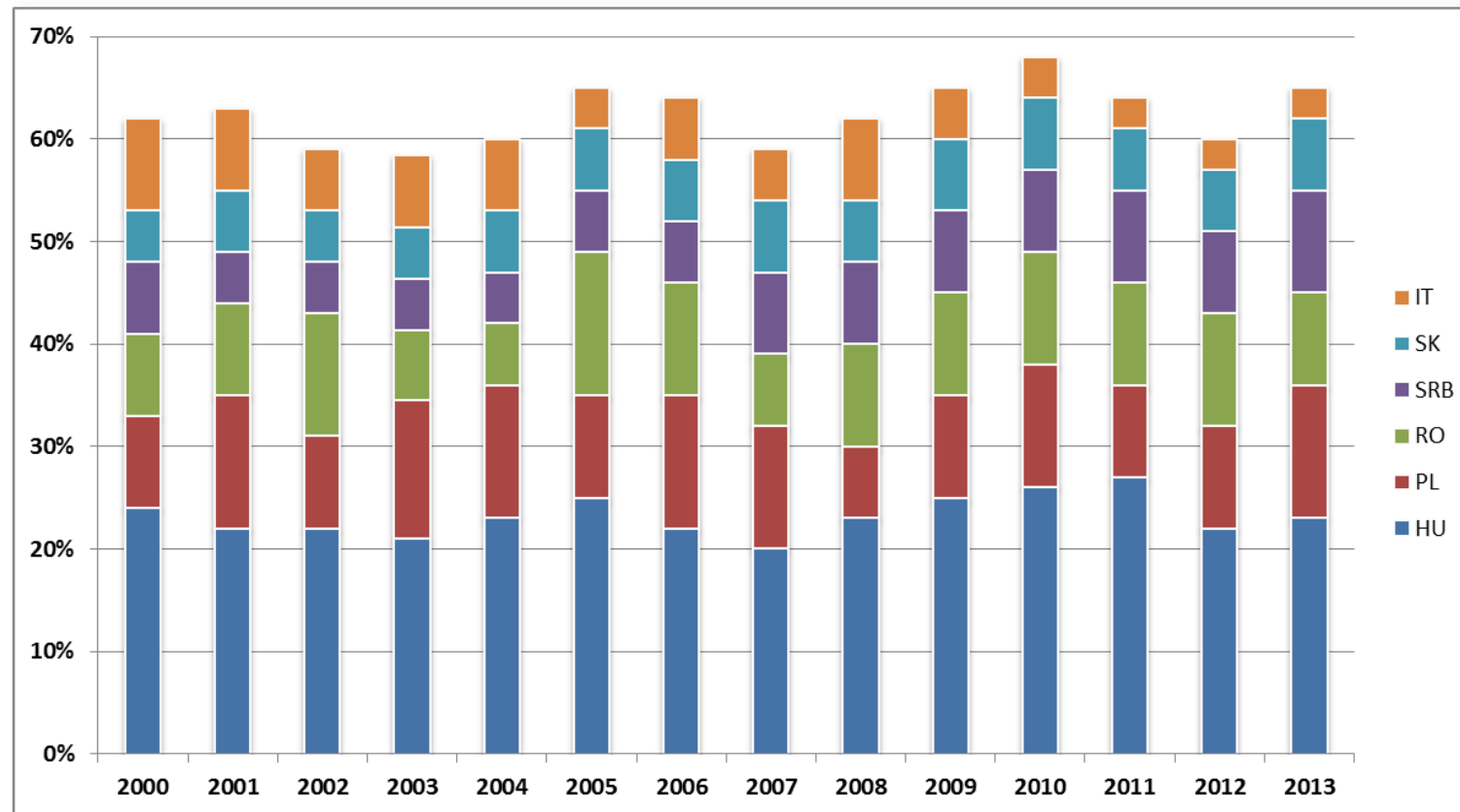
- Baleseti modellezés – pl. atomerőművek...
- FLEXPART: részecske modell
- OMSZ: operatív – napi 2 futás
- Pontforrás: Paks
- Izotópok: Cs^{137} , I_2^{131} (gáz) és I^{131} (részecske)
- Szimuláció 96 órára

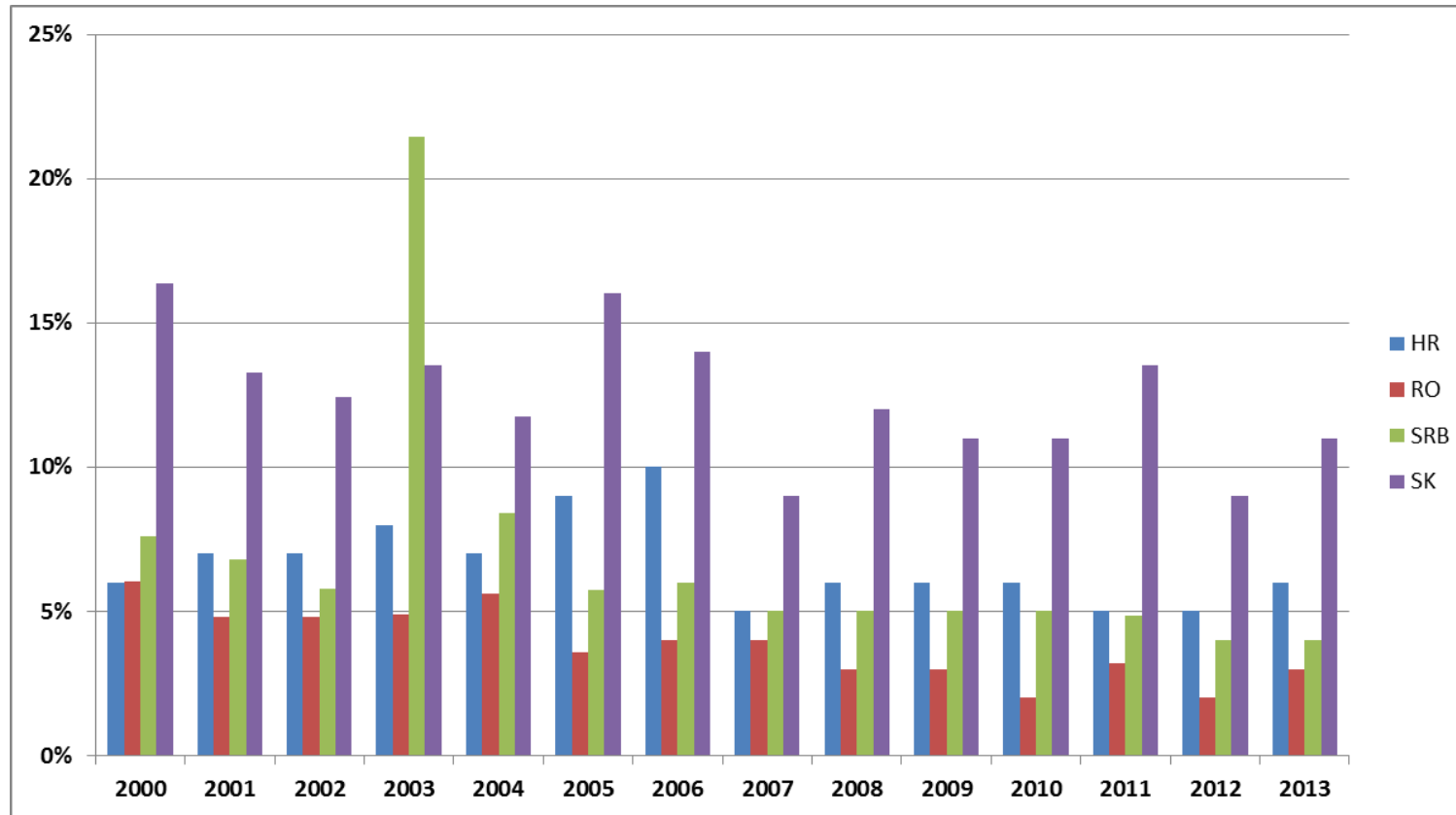
A nagytávolságú transzport hozzájárulásának aránya a magyarországi PM₁₀ szennyezettséghez

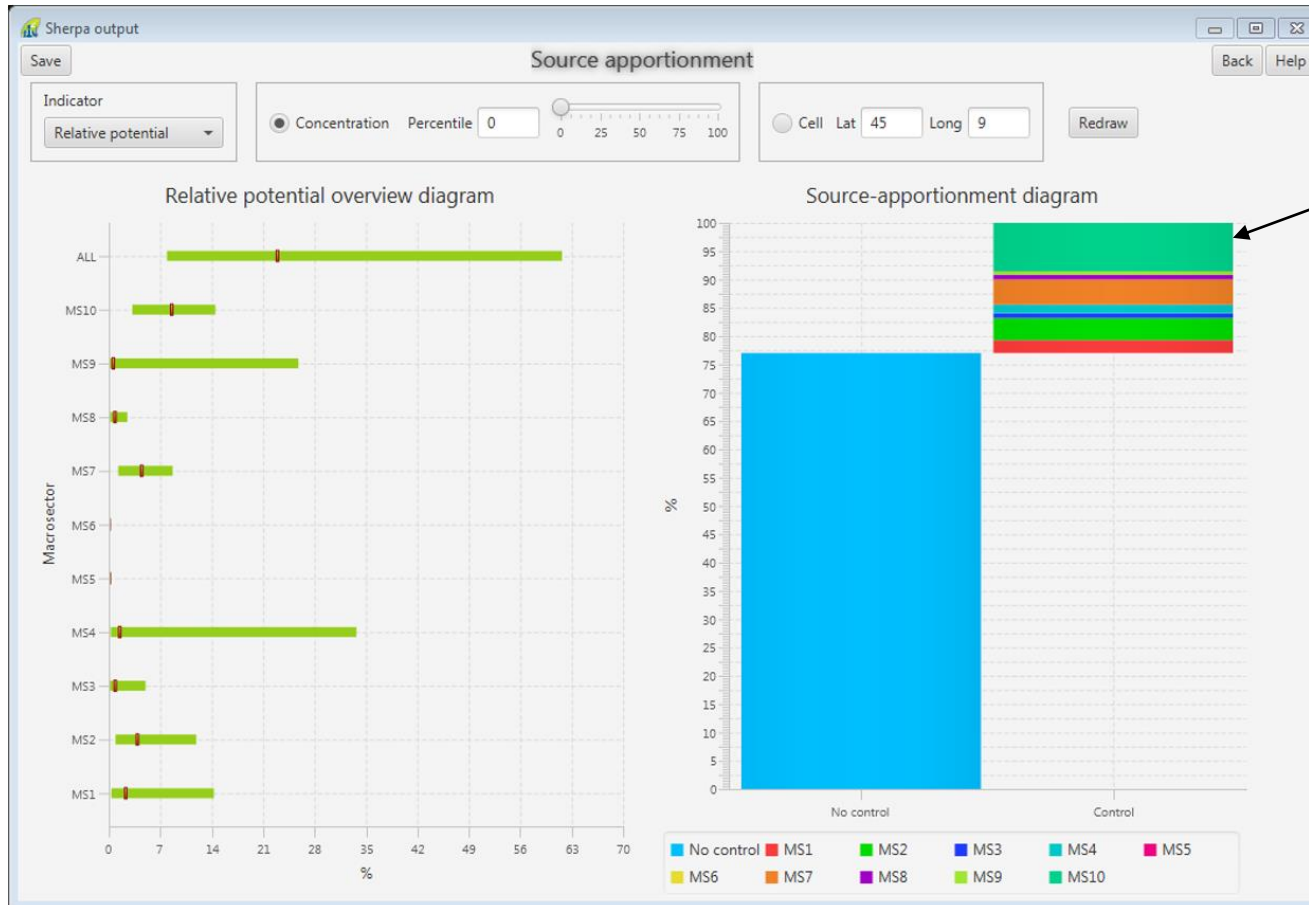
Az egyes országok százalékos hozzájárulása a magyarországi PM_{2.5} szennyezethez

Magyarország százalékos hozzájárulása a környező országok PM_{2.5} légszennyezettségi viszonyaihoz

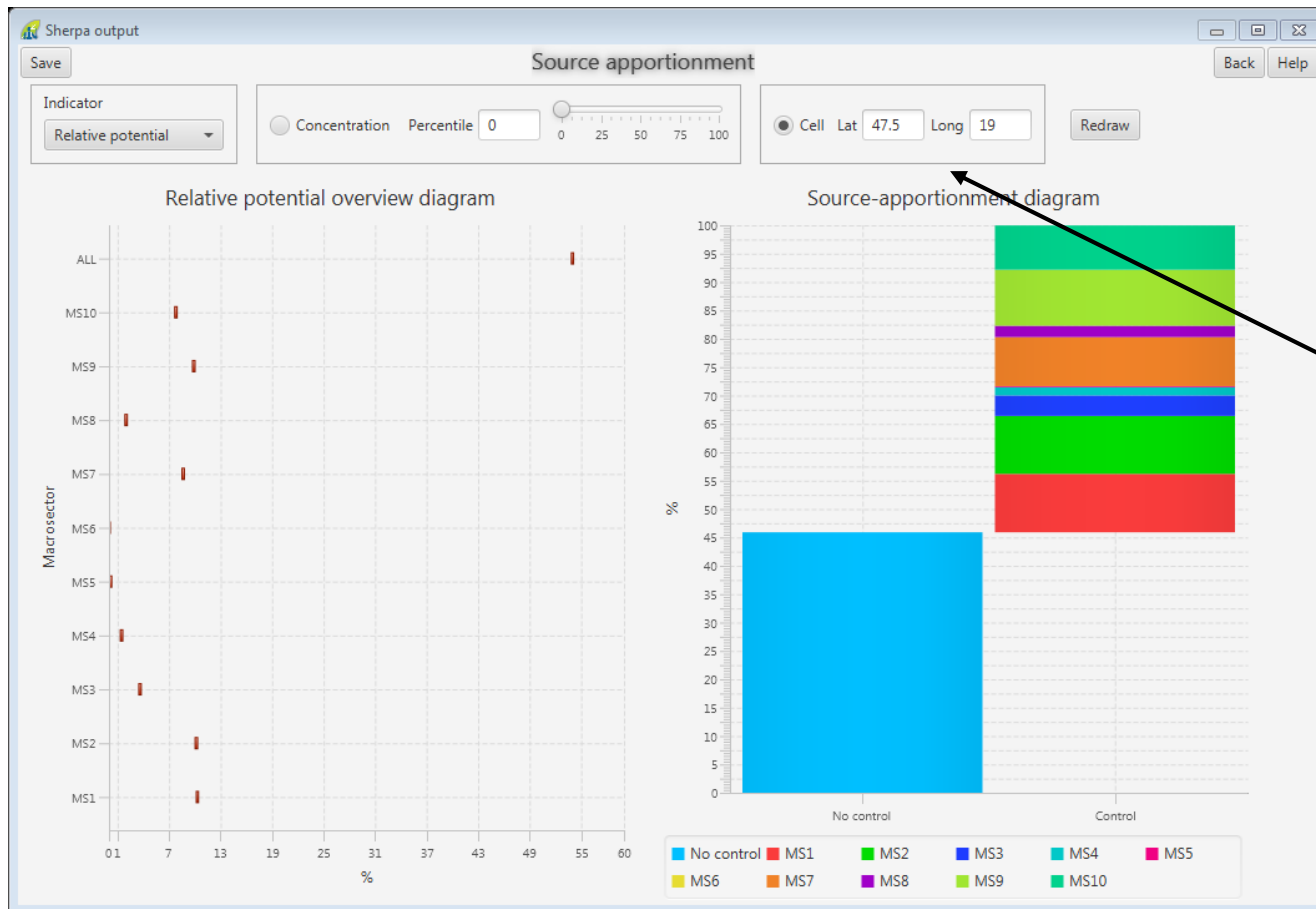
Magyarország PM₁₀ szennyezettségét meghatározó források azonosítása

mezőgazdaság

MS1	Energiapiari tüzelés
MS2	Nem ipari tüzelés (pl. épületek energiafelhasználása)
MS3	Feldolgozóipari tüzelés
MS4	Termelési folyamatok
MS5	Fosszilis tüzelőanyagok és geotermikus energia kinyerése és elszállítása
MS6	Oldószeres és egyéb termékek felhasználása
MS7	Közúti szállítás
MS8	Egyéb mobil források és gépek
MS9	Hulladékkezelés
MS10	Mezőgazdaság

Budapest PM₁₀ szennyezettségét meghatározó források azonosítása

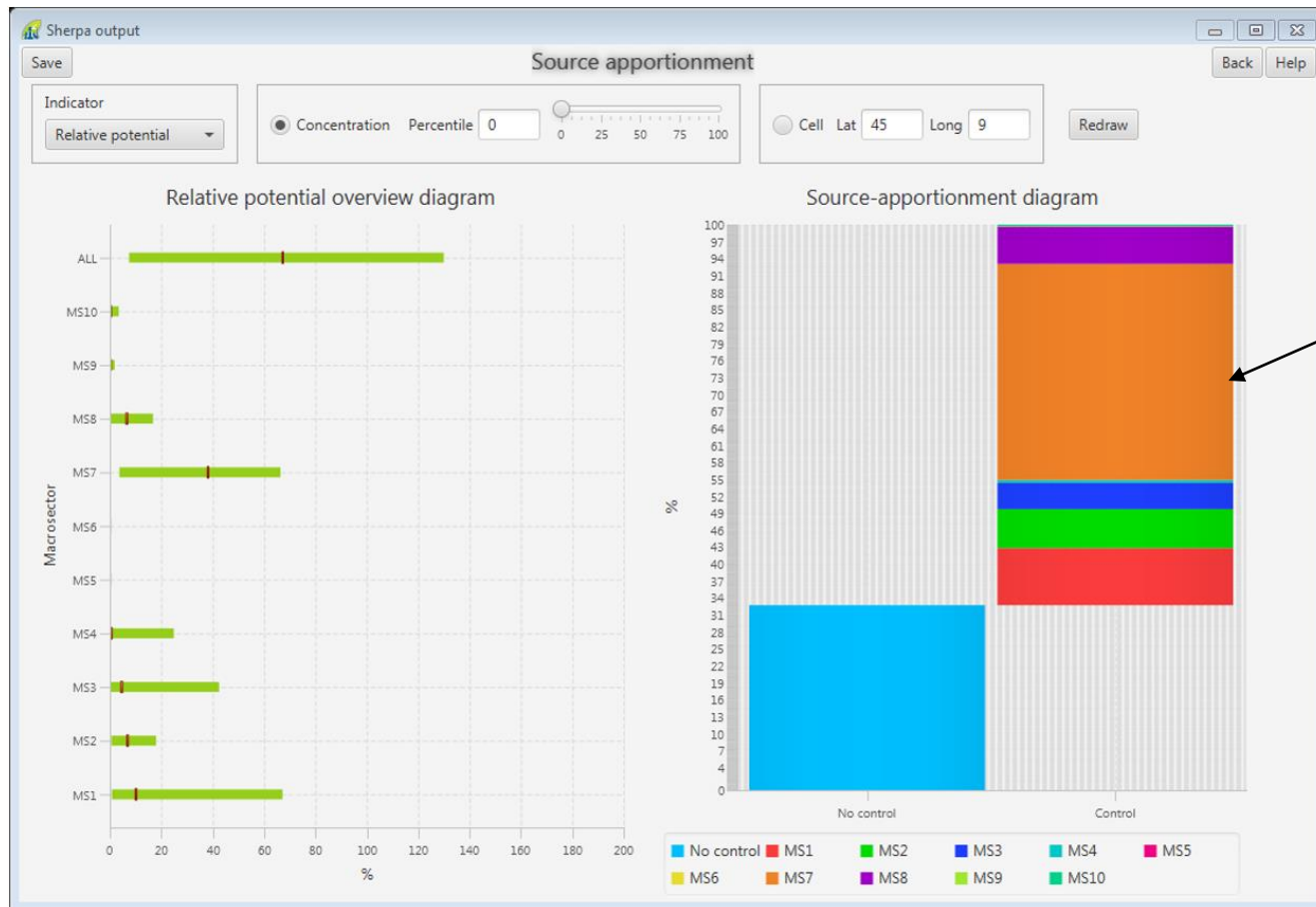

Budapest cella kijelölve

MS1	Energiipari tüzelés
MS2	Nem ipari tüzelés (pl. épületek energiafelhasználása)
MS3	Feldolgozóipari tüzelés
MS4	Termelési folyamatok
MS5	Fosszilis tüzelőanyagok és geotermikus energia kinyerése és elszállítása
MS6	Oldószerek és egyéb termékek felhasználása
MS7	Közúti szállítás
MS8	Egyéb mobil források és gépek
MS9	Hulladékkezelés
MS10	Mezőgazdaság

Magyarország NO₂ szennyezetttségét meghatározó források azonosítása

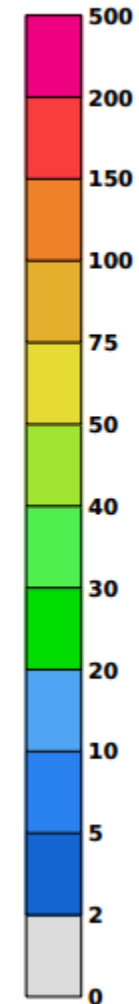
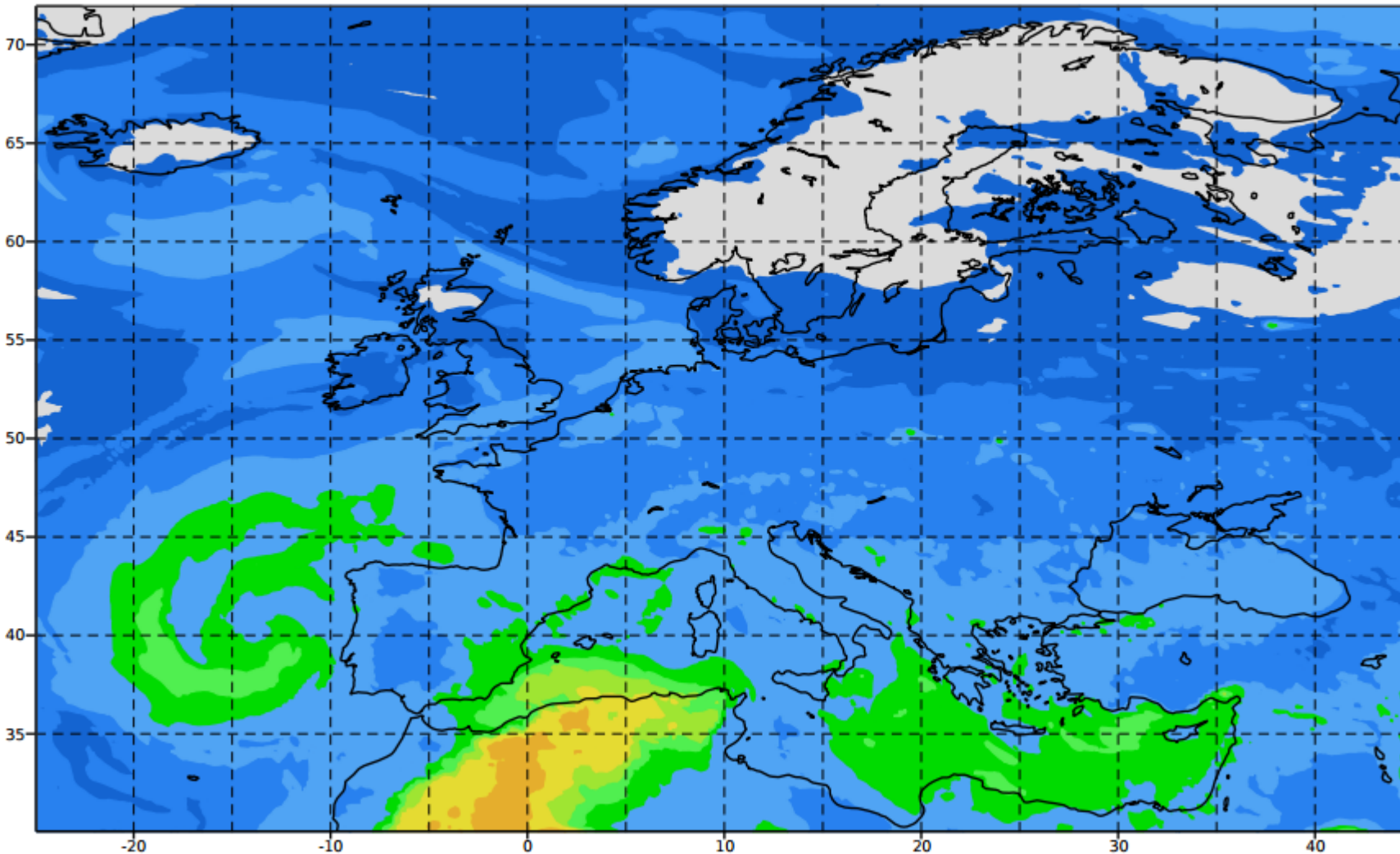
közlekedés

MS1	Energiipari tüzelés
MS2	Nem ipari tüzelés (pl. épületek energiafelhasználása)
MS3	Feldolgozóipari tüzelés
MS4	Termelési folyamatok
MS5	Fosszilis tüzelőanyagok és geotermikus energia kinyerése és elszállítása
MS6	Oldószerek és egyéb termékek felhasználása
MS7	Közúti szállítás
MS8	Egyéb mobil források és gépek
MS9	Hulladékkezelés
MS10	Mezőgazdaság

CAMS: Copernicus Atmosphere Monitoring Service

Wednesday 03 July 2019 00UTC CAMS Forecast t+049 VT: Friday 05 July 2019 01UTC
Model: ENSEMBLE Height level: Surface Parameter: PM10 Aerosol [$\mu\text{g}/\text{m}^3$]

Köszönöm a figyelmet!